

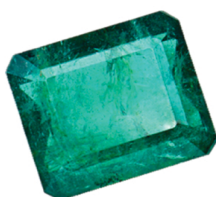
Yellow Sapphire

CERTIFIED GEMSTONES

with Buy Back Guarantee

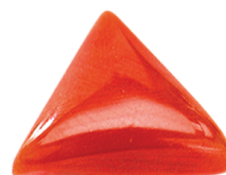
Ruby

Emerald

Pearl

Coral

Diamond

Blue Sapphire

Hessonite

Cat's eye

RATNAश्री®

Gems & Jewels

42, Super Mall, Nr. Lal Bungalow, C.G. Road, Ahmedabad
Ph.: (+91-79) 2643 0930, 2642 4747, +91-98254 30930, 99250 23333
Email: ratnashree09@yahoo.com, www.ratnashree.com

સંપાદકનું સારંગમ

સ્વરસેતુ

ન્યૂઝ ડાયજેસ્ટ

છેડાયેલા સ્વરોનો ફક્ત આરોહ જ રહે અને ક્યાંય અવરોહ ના રહે

સંપાદકનું સારંગમ શીર્ષક હેઠળ મારા હૃદયની ભાવના, અમારા અંતરનો ઉમળકો પ્રવૃત્તિને એક ગતિ આપવા, એક ચોક્કસ દિશા તરફ આગળ વધવા માટે કરવો પડતો સંઘર્ષ વગેરે આ સઘળું આપ જેવા સુજ્ઞ ભાવકો અને વાચકોને ધરવાનો આનંદ કંઈ જુદો જ છે.

સૌ પહેલાં આ છેડાયેલી સરગમની વાત કરીએ... તો યાત્રા સાહસના 'સા'થી શરૂ થઈ. સંગીતમાં ષડ્જને ઘૂંટવાનું, ષડ્જને સાધવાનું કહેવામાં આવ્યું છે. ત્યારબાદ આવે 'રે'—રિષભ વિચારવંત શબ્દનો આ રેલો તમારા આંગણા સુધી અમે લઈ આવ્યાં છીએ તમને ભીંજવવા માટે. ગરવી ગુર્જર ગીરાના સંવર્ધન કાર્યનો ગાંધાર અમને ઘૂંટવા મળ્યો છે. અને મક્કમતાના મધ્યમ સુધી અમે પહોંચી શક્યા છીએ. શીર્ષકમાં ક્યાંક 'પધનીસા'નો ઉલ્લેખ નથી આ તો સંપાદકનું સારંગમ છે માત્ર.

પણ આજે પધનિસાની પણ વાત કરવી છે અને એક સપ્તક પૂરું કરવું છે અને એ માટે પ્રયત્ન અને પરિપક્વતાનો પંચમ (પ), ધૈર્ય અને ધીરજનો ધૈવત (ધ) અને નિત્યનૂતન અભિગમનો નિષાદ (નિ) અમને હાથ લાગ્યા છે. ત્યારે સાતત્યના તાર સપ્તકનો ષડ્જ અમે સાધી શક્યા છીએ.

આ છેડાયેલા સ્વરોનો ફક્ત આરોહ જ રહે અને ક્યાંય અવરોહ ના રહે એની જવાબદારી સૌ કલાસાધકોની અને કલાપારખું ભાવકોની પણ ...કેમ સાચું ને?

—સૌમિલ મુનશી

Follow us on

 /ShyamalSaumil

SHYAMAL-SAUMIL
the musical odyssey

વર્ષ: ૮/અંક: ૧૦૫/સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૯

તંત્રી અને સંપાદક :

સૌમિલ મુનશી

પ્રકાશક :

સૌમિલ મુનશી, શ્યામલ મુનશી

પરામર્શક: તુષાર શુક્લ

ડિઝાઈન :

www.e-shabda.com

તસવીર પરામર્શક :

વિવેક દેસાઈ, હર્ષ ઓઝા, કરણ વાઘવાણી

ઑફિસ એક્ઝિક્યુટિવ :

જિગીષા જાની

સહાય : ગોપાલ પઢિયાર

કાર્યાલય : સ્વરસેતુ ન્યૂઝ ડાયજેસ્ટ

૭૦૭, શીતિરત્ન,

અવિનાશ વ્યાસ ચોક, (પંચવટી),

એલિસબ્રિજ, અમદાવાદ ૩૮૦ ૦૦૬

ફોન: (૦૭૯) ૨૬૫૬૧૮૩૪-૩૫

કુલ પેજ: ૪૪

ઈ-મેલ :

તંત્રી: saumil@shymalsaumil.com

પ્રકાશક: swarsetu123@gmail.com

છૂટક મૂલ્ય

₹ ૫૦/-

વાર્ષિક લવાજમ (વર્ષમાં ૧૨ અંક)

દેશમાં રૂ. ૪૦૦/- (ટપાલ ખર્ચ સાથે)

વિદેશમાં: અમેરિકન ડોલર ૫૦/-

બ્રિટિશ પાઉન્ડ ૩૦/-

(દરેક દેશ માટે પ્રતીક ટપાલ ખર્ચ સાથે)

(આ સામયિકમાં સમાવિષ્ટ પ્રત્યેક લેખો માટે જે-તે લેખકના અંગત અભિપ્રાય છે. તે માટે સંપાદક/પ્રકાશક સંમત છે જ એ જરૂરી નથી.

તે માટેની નૈતિક જવાબદારી પ્રકાશક/સંપાદકની રહેતી નથી.)

દર મહિનાની ૧૪મી તારીખે પ્રકાશિત થતું 'સ્વરસેતુ ન્યૂઝ ડાયજેસ્ટ' પોસ્ટ દ્વારા મોકલવામાં આવે છે. રવાના થઈ ગયા પછી કોઈ ગ્રાહકને અંક ન મળે તો તેની જવાબદારી અમારી રહેતી નથી. પરંતુ પંદર દિવસમાં પત્ર લખવાથી અથવા ઈ-મેઈલ દ્વારા જાણ કરવાથી ઉપલબ્ધ હશે તો અંક જરૂર મોકલવામાં આવશે.

નોંધ: લવાજમની રકમ રોકડથી, ચેક, મનીઓર્ડર કે ડ્રાફ્ટ દ્વારા જ મોકલવી. મનીઓર્ડર કે ડ્રાફ્ટ વન્ડરવેક્સ એન્ટરટેઈનમેન્ટ પ્રા. લિ. ના નામે લખવો.

Printed and Published by SAUMIL PARESH MUNSHI on behalf of WONDER WAVES ENTERTAINMENT PVT. LTD.

and printed at Sahitya Mudranalaya Pvt. Ltd., ૫૫/૧૪, City Mill compound, Kankaria Road, Ahmedabad-૩૮૦ ૦૨૨ and Published form

૭૦૭, Shitiratna, Avinash Vyas Chowk, Panchavati, Ellisbridge, Ahmedabad-૩૮૦ ૦૦૬. Editor-SAUMIL PARESH MUNSHI

સાહિત્ય અને સંગીતના ક્ષેત્રે જે પણ કંઈ સારું છે તે ભાવક વર્ગ સુધી પહોંચાડવાની આપની ભાવના ઉત્તમ છે

૧૦ ઓગસ્ટના રોજ આપનો જે કાર્યક્રમ હતો – ‘મેઘાણી સરવાણી’ તે ખરેખર અદ્ભુત પ્રયોગ હતો. સર્વનામ સંસ્થાની (મુંબઈ) નાટ્ય પ્રસ્તુતિ દ્વારા આપ સૌ ભાવકો સુધી અવશ્ય પહોંચ્યા છો. આપની આ અવનવા પ્રયોગો કરવાની ખૂબી અને આવડત છે તે ખરેખર કાબિલેદાદ છે, તેના માટે આપ સૌને જેટલા ધન્યવાદ આપીએ એટલા ઓછા છે – જે પણ કંઈ સારું અને ઉત્તમ છે – સાહિત્ય અને સંગીતના ક્ષેત્રે – તે ભાવક વર્ગ સુધી પહોંચાડવાની આપની ભાવના અને માટેની આપની જહેમતની અમે પૂરેપૂરી અનુમોદના કરીએ છીએ.

આપના કાર્યની પ્રસ્તુતિ સાથે ઈશ્વરને પ્રાર્થના કરીએ કે આપને આવા કાર્ય માટેનું બળ-પ્રેરણા તથા પીઠબળ હંમેશા મળતા જ રહો!

આ તો વ્યક્તિ-વિશેષના પુર્નજન્મનું ભગીરથ કાર્ય હતું. જેને ઉત્કર્ષ મઝુમદારે બખૂબીથી ન્યાય આપ્યો. સો-સવાસો વર્ષ પહેલાં થઈ ગયેલ એક મહાન વ્યક્તિને પુનર્જીવિત કરી તેના પાત્રમાં જાતને ઓતપ્રોત કરવી એ ખૂબ કઠીન કામ છે. આ પ્રસ્તુતિ દ્વારા નવી પેઢીને મેઘાણીજીના જીવન, કાર્ય તથા વિચારોથી અવગત કરાવવા બદલ આપનો ખૂબ ખૂબ આભાર. આવા કાર્યો થાય એ સાહિત્યિક વારસાના જતન અને સંવર્ધન માટે જરૂરી છે અને ઇચ્છનીય પણ છે.

‘મેઘાણી સરવાણી’ કાર્યક્રમ તથા ‘સ્વરસેતુ’ની તમામ ટીમ અભિનંદનની હકદાર છે. તે સૌને સલામ.

ભવિષ્યમાં પણ સાહિત્ય અને સંગીતનાં આવા અવનવા આયોજન આપ લઈને જ આવશો એવી શ્રદ્ધા અને વિશ્વાસ સાથે... ફરી ફરી આપની ભાવનાને હૃદયપૂર્વક નમન કરીને કહીએ છીએ... ‘એટલે જ અમને ‘સ્વરસેતુ’ ગમે છે.’

— વીરેન શેઠ, જીના શેઠ, અમદાવાદ

સદ્ગુરુનું સ્મરણ

સમય જતો મધરાતે થંભી
ઝબકી ઝબકી જાગું રે...

શ્વાસે-ઉચ્છ્વાસે ભણકારા
થાય તમે આ આવ્યા,
લાગ્યા કરતું બહાર-ભીતર
દ્વાર તમે ખખડાવ્યા.
બધા પ્રસંગો તરે આંખમાં
જીવતર ચૂક્યો લાગું રે...

પળપળ વીતી જાય જિંદગી
છતાં વીતે ના પળ,
ક્યા ટેરવે ક્યાં અંજાયો
હું કાજળ હું ઝળહળ.
ફૂલ સમો ખીલી હું મુજને
મ્હેક બની જઈ ત્યાગું રે...

—રાજેશ વ્યાસ 'મિસ્કીન'

સદ્ગુરુની યાદની તીવ્રતા અને અંદર-બહારની પરિસ્થિતિનું આ કાવ્ય છે. ગુરુ ચાલ્યો જાય છે અને પછી તેની ઝીણામાં ઝીણી વાતના ખૂબ મોટા મોટા અર્થ સમજાય છે. જીવનની મધરાતે ઊંઘ ઊડી ગઈ છે અને અચાનક ગુરુદેવનું પુણ્યસ્મરણ સતત ચાલ્યા કરે છે. એક ક્ષણ લાગે છે કે સાથે છે. એક ક્ષણ લાગે છે કે નથી. એક ક્ષણ લાગે છે કે એ તો બધે જ છે. Every Where છે. અને હું મને No Where લાગું છું. બસ આ કવિતા કોઈ એવી ક્ષણોમાં પ્રગટી છે.

સમય થંભી ગયો છે. એકબાજુ બધા સ્મરણો છે. અને એકબાજુ એ સતત સાથે છે એમ લાગ્યા કરે છે. શ્વાસે અને ઉચ્છ્વાસે સતત ભણકારા લાગ્યા કરે છે કે આ એમના જ પગલાનો અવાજ છે. એટલું જ નહીં સતત લાગ્યા કરે છે

કે માત્ર ઘરનું જ નહીં, મનનુંયે દ્વાર એ સતત ખખડાવતા હોય એવું લાગે છે. એક પછી એક બધા જ પ્રસંગો એકસાથે આવીને આંખમાં તરી રહ્યાં છે અને એ દરેક પ્રસંગે બુદ્ધિથી, અહંકારથી આખો અવસર કેવી રીતે ચૂકી જવાતો હતો એ હવે સ્પષ્ટ થઈ રહ્યું છે. પણ કરુણતા તો એ છે કે પ્રસંગો હવે ચૂકી ગયો છું. દરેક પ્રસંગ હું ચૂકતો ગયો અને સદ્ગુરુએ તો વધુ એક પ્રસંગ ઝડપી લેવા માટે આપતા ગયા પણ એ એકેક પ્રસંગો કરતા-કરતા ક્યારે આ આખી જિંદગી ચૂકાઈ ગઈ એ ખબર જ ન પડી.

ગુરુદેવે પોતાનાં ટેરવેથી પોતાની આંખમાં કે ઈશ્વરની આંખમાં એવી રીતે આંજ્યો છે કે હું સ્વયં જાણે ઝળહળી ઊઠ્યો છું. કાજળ તો કાજળ જ છે. જરાક અડકો ત્યાં કાળો ડાઘો પડે. પરંતુ કોઈ સુંદર આંખ, કોઈ દિવ્ય દૃષ્ટિમાં રહેવાનું સદ્ભાગ્ય મળે તો કાળું કાજળ પણ સૂરજ જેવું ઝળહળી ઊઠે છે.

લોકોની નજરે તો હું ન્યાલ થઈ ગયો છું. સદ્ગુરુ મળવા એ નાની-સૂની ઘટના નથી અને છતાં આજે સદ્ગુરુ સ્થૂળ દેહે સાથે નથી એ વાત, એ વિરહ અને સ્મરણની પળ વીતતી જ નથી. મૂળમાં એક જ કારણ છે એક વિરાટ તક ખોઈ ચૂક્યાંનો ખાલીપો, એક અફસોસ... કારણ કે જિંદગી તો સાવ કાજળ જેવી છે, પણ ગુરુદેવે પોતાનાં ટેરવેથી પોતાની આંખમાં કે ઈશ્વરની આંખમાં એવી રીતે આંજ્યો છે કે હું સ્વયં જાણે ઝળહળી ઊઠ્યો છું. કાજળ તો કાજળ જ છે. જરાક અડકો ત્યાં કાળો ડાઘો પડે. પરંતુ કોઈ સુંદર આંખ, કોઈ દિવ્ય દૃષ્ટિમાં રહેવાનું સદ્ભાગ્ય મળે તો કાળું કાજળ પણ સૂરજ જેવું ઝળહળી ઊઠે છે.

કાજળ છું, ઝળહળું છું, આ ગુરુકૃપા છે અને ગુરુ સાથે નથી. બસ, આ વિહ્વળતા અને આ વ્યાકુળતા શરીરથી અને મનથી મને છુટ્ટો રાખે છે. સદ્ગુરુએ મને બીજની જેમ જમીનમાં વાવ્યો હતો. પાણી પાઈને મને ઉછેર્યો હતો. સાવ બરછટ ઝાડની જેમ જમીનમાં વાવ્યો હતો. ડાળેડાળે અને પાનેપાનના વિકાસની તેમણે કાળજી રાખી હતી. આજે હું કોઈ ફૂલ-સમો ખીલી ઊઠ્યો છું અને ગુરુથી દૂર છું. હું શરીર કે મન નથી. હું એમની કૃપાનું નૂર છું એ ખબર પડે છે અને હવે હું ફૂલ પણ નથી કહેતો. હું મને એક સુગંધની જેમ ત્યાગી દઉં છું. હું મારા ફૂલ જેવા સ્થૂળ અંશને સુગંધ જેવા સૂક્ષ્મમાં રૂપાંતર કરીને હવે જીવી રહ્યો છું.

સદ્ગુરુએ મને બીજની જેમ જમીનમાં વાવ્યો હતો. પાણી પાઈને મને ઉછેર્યો હતો. સાવ બરછટ ઝાડની જેમ જમીનમાં વાવ્યો હતો. ડાળેડાળે અને પાનેપાનના વિકાસની તેમણે કાળજી રાખી હતી. આજે હું કોઈ ફૂલ-સમો ખીલી ઊઠ્યો છું.

આ કાવ્ય લખાયા પછી સવારે અચાનક રેડિયો ઉપર ગીત સાંભળ્યું. આ કાવ્યનું શીર્ષક જો સદ્ગુરુ ન મૂકીએ તો આ કાવ્ય પ્રિય પાત્રના સંદર્ભમાં પણ વાંચી શકાય એવું છે. ફિલ્મના ગીતના શબ્દો હતા.

ન જાને ક્યું હોતા હૈં યે જિંદગી કે સાથ,
કિસી કે જાને કે બાદ કરે ફિર ઉસકી યાદ
છોટી છોટી સી બાત...

હવે આ લેખ પૂરો થઈ રહ્યો છે ત્યારે ફૂલ પણ નહીં માત્ર એક સુગંધ છું એ જ અનુભવી રહ્યો છું અને પેલી પંક્તિ યાદ આવે છે.

જલી જાતી છોને જીવન ધૂપસળી,
મહેકતી મહેકતી આ.

સ્વરસેતુ ન્યૂઝ ડાયજેસ્ટનું લવાજમ ભરી. સૂર શબ્દની સાથે જોડાવ...

- તમે એક પણ અંક ચૂકી ન જાવ તે માટે આજે જ લવાજમ ભરો.
- વાર્ષિક લવાજમ ભરી ૩૫%થી વધુ વળતર મેળવો.
- લવાજમ ભરી આપની કોપી આપના ઘેર સુવિધાપૂર્વક મેળવો.

વૈશ્વિક ગુજરાતી સમાજ સાથે સૂરીલો સાંસ્કૃતિક સંપર્ક

સ્વરસેતુ ન્યૂઝ ડાયજેસ્ટ

૭૦૭, શીતરત્ન, અવિનાશ વ્યાસ ચોક, (પંચવટી), એલિસબ્રિજ,
અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૬, ટેલિફોન : (૦૭૯) ૨૬૫૬૧૮૩૪-૩૫
Email: swarsetu૧૨૩૦@gmail.com | મો. ૯૯૭૮૯૦૫૨૮૮

એક વર્ષનું લવાજમ : ₹ ૪૦૦ (૧૨ અંક)	બે વર્ષનું લવાજમ : ₹ ૭૫૦ (૨૪ અંક)	ત્રણ વર્ષનું લવાજમ : ₹ ૧૧૦૦ (૩૬ અંક)
--------------------------------------	--------------------------------------	---

આટલી વિગત ભરી ઘેરે મંગાવો સ્વરસેતુ

હું.....સ્વરસેતુ ન્યૂઝડાયજેસ્ટના એક વર્ષ / બે વર્ષ / ત્રણ વર્ષ લવાજમ પેટે ₹.....મોકલી આપુ છું,

નામ :-.....

સરનામું :-.....

ટેલિફોન નંબર :-.....મોબાઈલ નંબર :-.....ઈ-મેઈલ :-.....

ચેક/ડી.ડી નંબર :-.....બેંક :-.....તારીખ :-.....

લવાજમની રકમ રોકડથી, ચેક, બેંક ટ્રાન્સફર, Paytm, મનીઓર્ડર કે ડ્રાફ્ટ દ્વારા જ મોકલવી.

મનીઓર્ડર ચેક કે ડ્રાફ્ટ WONDER WAVES ENTERTAINMENT PVT. LTD.ના નામે લખવો.

સ્વરસેતુ ન્યૂઝડાયજેસ્ટ મેગેઝીનનું લવાજમ તમે તમારા મિત્રો, સગા, સ્નેહીઓને ભેટ પણ કરી શકો છો, આ માટે અમને અલગથી સૂચના આપવી.

રતિલાલ બોરીસાગર

વ્યંગવિશ્વ

એન્જયોગ્રાફી

સાંજે મને વિધિસર જાણ કરવામાં આવી કે આવતીકાલે એન્જયોગ્રાફી કરવામાં આવશે. એટલે રાત્રે દસ પછી પાણી કે કશું નહીં લેવાનું. એન્જયોગ્રાફી દરમિયાન ડોક્ટરની મદદથી મારે અંતિમ શ્વાસ લેવાનો વખત આવે તો એની સઘળી જવાબદારી મારી છે એવી મતલબના લખાણમાં મારી સહી કરાવવામાં આવી.

મારી બાજુની રૂમના દર્દીની પણ આવતી કાલે એન્જયોગ્રાફી કરવાની હતી એવા સમાચાર મળ્યા એટલે હું ને મારા ભાઈ બંને એમની પાસે ગયા. તેઓ બીજી વાર એન્જયોગ્રાફી કરાવી રહ્યાં હતા અને છતાં, કદાચ એટલે જ, વધુ ગભરાયેલા હતા—લગ્નમાં બીજવર વધારે ગભરાતો હોય છે તેમ. પહેલીવાર લગ્ન કરનારને તો ભાવિ આપત્તિનો કોઈ અણસાર નથી હોતો એટલે એ ઉત્સાહમાં હોય છે, પણ બિચારો બીજવર ભૂતકાળનાં આધારે ભાવિનાં ઐંદાણ સમજતો હોય છે એટલે એ વધારે ગભરાયેલો હોય છે. પહેલી વાર લગ્ન કરનારની જેમ હું તો એકદમ ઉત્સાહમાં હતો. મેં

એમને થોડી હિંમત આપી. પહેલાંના સમયમાં ઘેર પથારીમાં મૃત્યુ પામવા કરતાં રણમેદાનમાં વીરગતિ પામવી એ વધુ સારું ગણાતું હતું તેમ આજના સમયમાં ઘેર પથારીમાં મૃત્યુ પામવા કરતાં હોસ્પિટલમાં ઓપરેશન ટેબલ પર અંતિમ શ્વાસ લેવા એ વધુ સારું ગણાય એમ મેં એમને સમજાવ્યું.

*

બીજે દિવસે એન્જયોગ્રાફીનો વિધિ શરૂ થયો. જુનિયર પુરુષ ડોક્ટરે મારું બ્લડપ્રેશર માપ્યું. બ્લડપ્રેશર નોર્મલ આવ્યું. મને અને એમને—ખાસ તો એમને—નિરાંત થઈ. સવારે સાડાનવ વાગ્યે બે નર્સબાળાઓ આવી અને ડોક્ટરો પહેરે છે એવો લાંબો સફેદ ડગલો મારા હાથમાં મૂક્યો.

‘આ મારે પહેરવાનો છે?’ મેં એ બંનેને પૂછ્યું. હોસ્પિટલ ઘણી મોટી છે ને હંમેશા ભરાયેલી રહે છે એટલે આ અગાઉ પણ ઘણાં બધા દર્દીઓ સારવાર માટે અહીં આવ્યા હશે પણ મારા જેવો બાઘોત્તમ (બાઘોમાં ઉત્તમ) દર્દી તેઓ પહેલી વાર જોતી હોય એમ એ હસી પડી ને કહ્યું, ‘હા.’ એમણે

હા પાડી એટલે મેં તરત ઝભ્ભો ચડાવવા માંડ્યો. એથી એ બંને ફરી હસી પડી: ‘નો, નો, નોટ ઘેટ વે. શર્ટ નિકાલ કે.’ એટલે મેં શર્ટ કાઢ્યું તો ફરી હસીને કહે, ‘બનિયન ઓલસો.’ બંને બાલિકાઓના દેખતાં બનિયન ઉતારતાં થોડો સંકોચ તો થયો, પણ મેં બનિયન પણ ઉતાર્યું ને પાછો ઝભ્ભો ચડાવી પૂછ્યું, ‘ઓલ રાઈટ?’ એટલે એ બંને ફરી હસી પડી. હસતાં હસતાં કહે, ‘પેન્ટ ભી નિકાલો.’ આટલું સાંભળતાં તો મને પરસેવો વળી ગયો. કૃષ્ણાવતારમાં પ્રભુએ ગોપીઓનાં ચીર હર્યા હતા; નારીજાગૃતિના આ યુગમાં આ બંને નારીઓ એક પુરુષનાં ચીર હરીને એ પ્રાચીન ઘટનાને સમતોલ કરી રહી હતી. મેં પેન્ટ ઉતાર્યું ને કાબાથી લૂંટાયેલું અર્જુનની જેમ દિગ્મૂઢ બનીને ઊભો. પેલીઓને લાગ્યું કે આ દરદી ધ્વન્યાત્મક પરિભાષામાં સમજે એટલો બુદ્ધિમાન જણાતો નથી એટલે એમાંથી એકે અભિધામાં જ કહી નાંખ્યું: જાંગિયા ભી નિકાલના પડેગા; નથિંગ એક્સેપ્ટ ધીસ વ્હાઈટ કોટ.’ એક તીણી ચીસ મારા ગળા સુધી આવીએ અટકી ગઈ. મેં માંડ કાબૂ રાખ્યો. અસહાય બનીએ મેં તે પ્રમાણે કર્યું. અલબત્ત, ઝભ્ભો ઠેક ઘૂંટણ સુધીનો હતો એટલે એકંદરે હું સુરક્ષિત હતો. પણ બંને હાથે મેં ઝભ્ભો દબાવી રાખ્યો હતો. મને અસહાય સ્થિતિમાં મૂકી બંને બાળાઓ જતી રહી.

મારા ચીરહરણ સમયે બહાર ગયેલા મારા ભાઈ રૂમમાં પાછા આવ્યા ત્યારે હું એકવસન ઊભો હતો. મારા ભાઈ કહે, ‘શરીર પર એક માત્ર ઝભ્ભો રહેવાને કારણે તું સાધુ જેવો લાગે છે.’

‘હા,’ મેં કહ્યું, ‘એન્જયોગ્રાફી પછી ઓપરેશન કરાવવાનું થશે તો સાધુ જેવા લાગવાનો પ્રશ્ન નહીં રહે—સાધુ થઈ જ જઈશ. અંગ પર રહેલું આ એક માત્ર કપડું મારા ભાવિનો દાક્તરી સંકેત છે.’

*

બરાબર દસ ને પંચાવન મિનિટે એન્જયોગ્રાફી માટે નોતરું આવ્યું. મયૂરાસન લઈને હોસ્પિટલનો કર્મચારી પ્રગટ થયો. મારા ભાઈ કેથ લેબોરેટરી સુધી વળાવવા આવ્યા. આખે રસ્તે હું મારા કામચલાઉ શાહી દાઠની મજાકો કરતો રહ્યો. પણ એ હસી શક્યા નહીં. એમને રૂમ પર રાહ જોવાનું કહી મેં મારું મયૂરાસન લેબોરેટરીમાં લેવરાવ્યું.

લેબોરેટરીનું વાતાવરણ અત્યંત ગંભીર હતું. એક નર્સ ડોક્ટરને યુનિફોર્મનો ઝભ્ભો પહેરાવી રહી હતી. એક-બે નર્સ આમ તેમ જતી આવતી હતી. એક નર્સ મારો હવાલો સંભાળવા ટેબલ પાસે ઊભી હતી. મોટાં મોટાં મશીનો—આંજી નાખે એવી લાઈટો—પન્નાલાલ પટેલના એકાંકી ‘વૈતરણીને કાંઠે’માં નરકની વૈતરણી નદીના કાંઠા પરનું દશ્ય ગરીબ બિચારો માંધા ધના ચકળવકળ નજરે જોવા કરે છે એમ હું બધું દિગ્મૂઢ નજરે જોઈ રહ્યો.

ટેબલ પર મને સુવાડવામાં આવ્યો. વિધિ શરૂ થયાની મને વિધિસર જાણ કરવામાં આવી. સૌપ્રથમ, લોહી બંધ જ નહીં થાય તો શું થશે એવો એક વિચાર આવ્યો, પણ પછી થયું કે લોહી બંધ થવાનો વિચાર કરવામાં રહીશ તો હૃદય બંધ પડી જશે, એટલે એ વિચાર બંધ કરવો એ જ હિતાવહ છે. પછી એક લાંબી મુલાયમ બારીક કેથેટર મારા હૃદયની બે મહાધમનીઓ વચ્ચે મૂકવા માટે મારો સાથળ વીંધવામાં આવ્યો. ભાસનું ‘ઊરુભંગમ્’ નાટક હું ભણ્યો હતો. આજે મારો ઊરુભંગ થતો હું જોઈ રહ્યો. મારું હૃદય દૂષિત છે કે કેમ તે નક્કી કરવા માટે ઊરુભંગનો પ્રસંગ મારા જીવનમાં આવ્યો. એક વીર નાયક જેમ મારે આ ઊરુભંગનો પ્રસંગ સહન કરવાનો હતો.

આ પછી ડોક્ટરે સૂચના આપવી શરૂ કરી. ‘સૂચના અંગ્રેજીમાં આપું કે હિન્દીમાં?’ એવું ડોક્ટરે અંગ્રેજીમાં પૂછ્યું. બસમાં જવું કે રિક્ષામાં એવી સાવ નાની બાબતમાં પણ હું

જલદી નિર્ણય કરી શકતો નથી એટલે ઘણી વાર અર્ધો કલાક સુધી બસની રાહ જોઈ પછી રિક્ષામાં જતો હોઈ છું. અત્યારે પણ સૂચના અંગ્રેજી કે હિન્દીમાં એ હું ઝટ નક્કી ન કરી શક્યો. ડોક્ટરે શુદ્ધ ગુજરાતીમાં આપેલી સૂચનાઓનું પાલન કરવામાં પણ મારાથી અનેક પ્રકારની ગરબડ થાય છે. પણ અહીં અત્યારે જો કંઈ થાય તો કોમામાં આવી જવાની અને કોમામાં આવી ગયા પછી કદાચ ફૂલસ્ટોપ સુધી પહોંચી જવાની સંભાવના હતી—એટલે નિર્ણય કરવાનું વધુ અઘરું હતું. અંગ્રેજીમાં પૂછાયેલા પ્રશ્નનો ઉત્તર મળવામાં વાર લાગી એટલે ડોક્ટરે એ જ પ્રશ્ન હિન્દીમાં પૂછ્યો. મદ્રાસમાં અંગ્રેજી મૂકીને હિન્દી તરફ આદર બતાવવામાં સાહસ હતું પણ અંગ્રેજીમાં અપાયેલી સૂચના ન સમજવાને કારણે મરવા કરતાં રાષ્ટ્રભાષામાં અપાયેલી સૂચના ન સમજવાને કારણે મરવામાં કમ સે કમ દેશભક્તિ તો પ્રગટ થઈ ગણાય એમ

માની મેં હિન્દીમાં સૂચના આપવાની વિનંતી અંગ્રેજીમાં કરી.

‘શ્વાસ લો.’ ડોક્ટરે કહ્યું. અમારા એક ભૂલકણા સ્નેહીના મનમાં એવો વહેમ દઢ થઈ ગયો કે એમનું મૃત્યુ શ્વાસ લેવાનું ભૂલી જવાને કારણે થવાનું છે. મેં એમને ‘ભૂલો ભલે બીજું બધું, શ્વાસ લેવાનું ભૂલશો નહીં.’ એવી સૂચના કાર્ડ પર લખી ખિસ્સા પર બિલ્લાની જેમ ભરાવવાની સલાહ આપી. પરંતુ કાર્ડ ભરાવવાનું કે વાંચવાનું યાદ આવવાનો સંભવ નહિવત્ હોવાથી તેઓ મારી સલાહ પ્રમાણે વર્તી શક્યા નહીં. ડોક્ટરે ‘શ્વાસ લો’ એમ કહ્યું એટલે પહેલાં તો શ્વાસ લેવાનું હું ભૂલી ગયો છું એવી શંકા ગઈ. મેં ધીરે ધીરે શ્વાસ લેવાનો પ્રયત્ન કર્યો, પણ વચ્ચે વચ્ચે મારાથી ઝડપથી શ્વાસ લેવાઈ જતા હતા. મારી અણઆવડતને કારણે ડોક્ટરને પડતી મુશ્કેલી અંગે ડોક્ટરની ક્ષમા માગવાનું મને મન થયું. પણ ડોક્ટર સત્યમૂર્તિ સ્થિર મૂર્તિની જેમ ઊભા રહી પડદા પર ઝીલાઈ

રહેલી મારા હૃદયની છબિ જોવામાં તન્મય હતા એટલે મેં એમને ખલેલ ન પહોંચાડી.

‘ઊંડા શ્વાસ લો.’ ડોક્ટરે સૂચના આપી. ઊંડા ઊંડા નિસાસા નાખવા પડે એવી અનેક તકો જીવનમાં આવતી રહી હોવા છતાં ઊંડા નિસાસા નાખવાની મને બિલકુલ પ્રેક્ટિસ નથી. એ કારણે ડોક્ટરને સંતોષ થાય એ રીતે ઊંડા શ્વાસ લેવાનું મને કદી ફાવ્યું નથી. તેમ છતાં મેં ઊંડા શ્વાસ લેવાના સંનિષ્ઠ પ્રયાસો કર્યા.

‘શ્વાસ રોકો’ ડોક્ટરે નવી સૂચના આપી. મેં શ્વાસ થંભાવ્યો. પ્રાણાયામમાં શ્વાસ રોકવા જતાં અમારા એક મિત્રના કાન જતા રહ્યા છે. રોકી રાખેલી—પરાણે રોકી રાખેલી હવા-નાક એમણે જોરથી દાબી રાખ્યું એટલે—કાનના પડદા તોડીને બહાર નીકળી ગઈ. ને તેમને બહેરા બનાવતી ગઈ. આ પછી તેમણે પ્રાણાયામ કરવાનું અને સાંભળવાનું એકસાથે બંધ કર્યું. નહીં સાંભળનારા જગતમાં સૌથી સુખી છે એવો જેમને બહુ સાંભળ-સાંભળ કરવું પડતું હોય એવા મનુષ્યોનો મત છે. પણ થોડી જ સેકંડોમાં શ્વાસ છોડવાનું કહ્યું એટલે પરમ સુખી જીવનસૃષ્ટિના સભ્ય બનવાનું રહી ગયું.

ડોક્ટરની સૂચનાઓ ચાલી ત્યાં સુધી તો મારું મન સૂચનાઓ ઝીલવામાં, સમજવામાં ને એમનો પ્રતિભાવ આપવામાં રોકાયેલું રહ્યું. પણ સૂચનાવલિ પૂરી થઈ કે તરત જ મનમાં પ્રશ્નાવલિ શરૂ થઈ: મારા હૃદયની કેવી છબિ ઝિલાઈ હશે? રક્તવાહિનીઓ ભરેલી હશે? બાયપાસ સર્જરી કરાવવી પડશે? આટલી મોટી રકમ ક્યા ખિસ્સામાંથી બાયપાસ થવાનું નિર્માયું હશે? આ અને આવા અનેક પ્રશ્નો મનમાં ઉભરાવા માંડ્યા પણ તરત જ પ્રભુ મારી વહારે આવ્યા. મેં મનને સંભાળી લીધું: ના, ના. આવા પ્રશ્નો મને ન થવા જોઈએ. રક્તવાહિનીઓ ભરેલી હશે તો સભર હૃદયના માલિક હોવાનું ગૌરવ લઈશ અને ભરેલી નહીં હોય

તો ચોખ્ખા હૃદયનો માણસ છું એવું દાક્તરી પ્રમાણપત્ર પણ મળશે. અત્યાર સુધી હળવા હૃદયે ખેલ ચલાવ્યો છે તો એમ જ ખેલ પૂરો કરવાનો—ખેલ સાવ પૂરો થવાનો હોય તોપણ અને મનમાંથી તમામ પ્રશ્નોને મેં હાંકી કાઢ્યા.

આ પછી ડોક્ટરે કહ્યું, ‘હવે છેલ્લી પ્રોસેસ: થોડી સેકંડો માટે શરીરની અંદર ગરમ ગરમ લાગશે. પણ ચિંતા ન કરશો—કશું થશે નહીં.’—અને થોડી જ વારમાં ક્યુરોસિવોનો ગરમ પ્રવાહ મારા શરીરમાંથી પસાર થતો હોય એવી ઉષ્ણતાનો મેં અનુભવ કર્યો. જીવનમાં ભાગ્યે જ ગરમ થયેલાં માણસને ડોક્ટરે થોડી ક્ષણો માટે ગરમ-ગરમ કરી મૂક્યો!

‘ઈટ્સ ઓવર.’ ડોક્ટરે એન્જયોગ્રાફી પૂરી થવાની ઘોષણા કરી. જિંદગી ઓવર થવાની છે કે હજુ ચાલવાની છે એના નિર્ણયનો જેના પર આધાર હતો; જેને માટે અમદાવાદથી મદ્રાસ સુધીની મહાયાત્રા કરી હતી; જેની વાત કરતાં ડોક્ટરો ગંભીર થઈ જતા હતા; જેનો સાચો ઉચ્ચાર કરતાં પણ મને તકલીફ પડતી હતી—એ ‘એન્જયોગ્રાફી’ કશી પીડા કે તકલીફ વગર પૂરી થઈ ગઈ! માત્ર પંદર-વીસ મિનિટના આ ખેલ માટે કેટકેટલા દિવસોથી બધું ઉપરતળે થઈ ગયું હતું!

એન્જયોગ્રાફીનું પરિણામ જાણવાની ઉત્કંઠા મને થઈ આવી. પણ મેં પૂછ્યું નહીં. પરિણામ જાણવા ન મળે ત્યાં સુધી ‘ઓપરેશન નહીં કરવું પડે’—એ વિકલ્પ પણ ખુલ્લો રહેતો હતો. એક માણસની સો રૂપિયાની નોટ ખોવાઈ ગઈ. એણે ચારે કોર શોધી પણ મળી નહીં. એની પત્નીએ પૂછ્યું, ‘ઝભ્ભામાં જોયું?’

‘હા’ પતિએ કહ્યું.

‘બધાં ખિસ્સામાં જોયું?’

‘ના. બેય બાજુના ખિસ્સામાં જોયું પણ ઉપરના

ખિસ્સામાં નથી જોયું. બાકી રસોડામાં, ઓસરીમાં, ફળિયામાં, ટેબલના ખાનામાં, કબાટમાં, અરે... કચરાપેટીમાં સુધ્ધામાં જોઈ વળ્યો છું.’

‘પણ ઝલ્લાના ઉપરના ખિસ્સામાં કેમ નથી જોતા?’

‘એમાં ન હોય તો પછી સોની નોટ સાવ જાય.’ પતિએ કહ્યું. એ પતિની જેમ અનિશ્ચિતતામાંથી મળતી રાહતનો લાભ લેવા એન્જયોગ્રાફીના પરિણામ અંગે મેં ડોક્ટરને કશું પૂછ્યું નહીં.

એન્જયોગ્રાફી પૂરી થયા પછી પાટાર્પીડી માટે મને બાજુની કેબિનમાં લઈ જવામાં આવ્યો. ડોક્ટરે સૂચના આપી: ‘સાંજના સાત વાગ્યા સુધી આ જમણો પગ સહેજે નહીં હલાવવાનો. ને સવારે સાત વાગ્યા સુધી પલંગ પરથી નીચે નહીં ઉતરવાનું. આમાં જો ગફલત થશે તો લોહી શરીરમાં હોવાનો બહુ સંભવ નહોતો. છતાં પત્ની, બોસ અને ડોક્ટરની સૂચનાઓ દલીલ કર્યા વગર સ્વીકાર કરવામાં

હડાપણ છે એ સત્યનું સ્મરણ થવાથી મેં એ સૂચનાનું પાલન કરવાનું વચન આપ્યું.

પાટાર્પીડીનો વિધિ પૂરો થયો પછી મને સ્ટ્રેચરમાં સુવડાવી રૂમ પર લાવવામાં આવ્યો. મને સાજોસારો આવેલો જોઈ, અધ્ધર જીવે બેઠેલા મારા ભાઈના જીવમાં જીવ આવ્યો.

*

હલ્યાયલ્યા વગર પથારીમાં સૂતેલો હું બાણશય્યા પર સૂતેલાં ભીષ્મપિતામહ સમો શોભતો હતો એમ મને પોતાને લાગતું હતું. ભીષ્મપિતામહ કરતાં મારું કામ થોડું અઘરું અવશ્ય હતું, પણ ગમે તેમ કરીને એ પાર પાડવાની મારી ભીષ્મપ્રતિજ્ઞા હતી.

બે વાગ્યે ભોજનથાળ આવ્યો. સૂતાંસૂતાં કેમ જમાશે એવી વિમાસણમાં હતો ત્યાં બે નર્સો આવી. એમણે મારા પલંગનો પાછળનો ભાગ ઊંચો કરી દીધો; બે મોટાં ઓશીકાં ગોઠવી આપ્યા; ભોજનથાળ રાખવા માટે, હાથ સહેલાઈથી

પહોંચી શકે એટલે અંતરે સ્ટેન્ડ ગોઠવી આપ્યાં; મયૂરાસન પર બેઠેલો શાહજહાં આનાથી વધારે નહીં શોભતો હોય એમ મને લાગ્યું.

મેં જોયું કે આજની ભોજનસામગ્રી ઓળખવાનું થોડું અઘરું છે. ‘શાક છે’ એમ ખબર પડતી હતી પણ શેનું શાક છે એ વિશે અનુમાન કરવાનું પણ શક્ય નહોતું. કેટલીક સામગ્રી તો શું છે એનો જ ખ્યાલ આવતો નહોતો. મેં એક વાડકામાંથી કટકો ઉપાડ્યો; મોંમાં મૂકવા જતો જ હતો ત્યાં મને એ ખાદ્યપદાર્થને ઓળખવાની જિજ્ઞાસા થઈ આવી. મેં બેલ મારી એક બાલિકા આવી. મેં પૂછ્યું, ‘આ શું છે?’ ‘અરે, ચિકન છે!’ અને પછી ‘સ્ટ્રીકટલી વેજિટેરિયન’વાળી મારી સૂચના યાદ આવતાં એનાથી લગભગ ચીસ પડાઈ ગઈ. ‘અરે! તમને ચિકન કોણે આપી દીધું?’ આ સાંભળી ચિકનના ટુકડાવાળો મારો હાથ એમ જ સ્થિર થઈ ગયો, મારું મગજ ક્ષણ બે ક્ષણ ચાલતું બંધ થઈ ગયું—જોકે સારું થયું બંધ થઈ ગયું. એમ ન થયું હોત તો મારાથી પલંગ પરથી કૂદકો મરાઈ ગયો હોત—ને જો કૂદકો મરાઈ ગયો હોત તો બ્લિડિંગ ચાલુ થઈ ગયું હોત ને જો બ્લિડિંગ ચાલુ થઈ ગયું હોત તો અનેકાનેક કોમ્પ્લિકેશન્સ થયાં હોત ને જો અનેકાનેક કોમ્પ્લિકેશન્સ થયાં હોત... તો... તમે કદાચ અત્યારે આ વાંચતાં ન હોત...!

નર્સબહેન એકદમ બહાર ગયાં. થોડી જ વારમાં ભોજનના વ્યવસ્થાપિકા બહેન બીજા બેત્રણ નર્સ બહેનો સાથે આવી પહોંચ્યા. એમની પાછળ કેન્ટિનનો માણસ બીજો ભોજનથાળ લઈને આવ્યો. બધાંએ વારંવાર મારી ક્ષમા માગી. ઈસુનું ઔદાર્ય ને કરુણા મારામાં પ્રગટાવી મેં એમને ક્ષમા આપી. એક પરમ મરજાદી વૈષ્ણવનો પૌત્ર ચિકન ખાતો સહેજમાં બચી ગયો.

*

બાણશૈયાની પોઝિશનમાં સૂઈ રહેવાનો સમય નિર્વિઘ્ને પસાર થઈ ગયો. પણ સવાર સુધી પલંગ પરથી ઊતરવાની મનાઈ હતી. એવામાં રાત્રે મને હેડકી ઊપડી. અર્ધા કલાક પછી હેડકીએ સ્પીડ પકડી. બીજો અર્ધો કલાક હું હેડકી સામે ઝઝૂમ્યો પણ એણે પરાસ્ત થવાનું કબૂલ્યું નહીં. હું થોડો અને મારો ભાઈ વધુ—એમ બંને ગભરાયા. રાતના બાર વાગ્યા હતા. મારા ભાઈ બહાર જઈ નર્સને બોલાવી લાવ્યાં. કહે છે કે ગભરાટને કારણે હેડકી બંધ થઈ ગઈ! બાલિકાએ પૂછ્યું, ‘શું થયું. બાલિકાનું આગમન થતાં જ હેડકી બંધ થઈ ગઈ! બાલિકાએ પૂછ્યું, ‘શું થાય છે?’ મારા ભાઈ ટેન્શનને કારણે ‘હેડકી’ માટેનો અંગ્રેજી શબ્દ ભૂલી ગયા, ને મને તો આવડતો જ નહોતો! મદ્રાસ આવવાનું હતું તે અરસામાં હૃદયરોગને લગતા તમામ શબ્દો મેં જાણી લીધા હતા. પણ ‘હેડકી’ માટેના અંગ્રેજી શબ્દનો ખપ પડશે એની મને કલ્પના નહોતી. દેશપાંડેસાહેબનો ગુજરાતી-અંગ્રેજી કોશ સાથે લાવવાનું વિચારેલું, પણ નીકળતી વખતે ભૂલાઈ ગયું. સારું અંગ્રેજી ન જાણવાને કારણે અનેક ગુજરાતીઓની જિંદગીનો અંત આવી જવાની પરિસ્થિતિ ઊભી થઈ હતી! એકદમ મેં માતૃભાષાનો સહારો લઈ આઈ ડોન્ટ નો.’ એણે કહ્યું, ‘મેં હેડકીનો અભિનય કરી બતાવ્યો, પણ પ્રત્યાયન સધાયું નહીં. હું મૂંઝાઈ ગયો, નર્સ પણ મૂંઝાતી હતી. પણ પ્રભુ વહારે આવ્યા. મને ફરી હેડકી આવવી શરૂ થઈ. મેં કહ્યું, ‘યુ સી-ધીસ-ધીસ...’ ‘ઓહ! હિકપ!’ એ સમજી ગઈ. ‘પ્લીઝ, વેઈટ!’ કહી એ ગઈ ને થોડીવારમાં દવા લઈને આવી. મેં દવા લીધી ને થોડીવારમાં હેડકી શમી ગઈ. ‘એન્જયોગ્રાફી પછી કોઈ વાર રિ-એક્શન આવે છે. ગભરાશો નહીં. હવે હેડકી આવે તો ટીકડી લેજો.’ કહી એ ગઈ. મેં રાહતનો દમ ખેંચ્યો.

(અર્વાચીન ગુજરાતી હાસ્ય રચનાઓ)

(સાભાર: ગૂર્જર પ્રકાશન)

કાવ્ય સંગીત અને કાયદાની પ્રેક્ટિસ-૨

કાયદાને સ્પર્શતાં કે કાયદાની પરિભાષામાં હોય તેવાં કેટલાંક કાવ્યો, કેટલાંક ગીતો મારા ચિત્તની નોંધપોથીમાં નોંધેલા તે અહીં વહેંચ્યું છું.

સાધારણ રીતે કાયદાને લગતી કવિતામાં કાયદા સામે બંડ કે વ્યંગ જોવા મળે છે. કવિને (ગીત, ગઝલ, સોનેટ વગેરેમાં લય, માત્રા, મીટર, છંદના નિયમો એટલે કે કાયદાનું પાલન અપેક્ષિત હોવા છતાં) નિયમો સામે બળવો પોકારવો ગમે છે, ખાસ કરીને જ્યારે આવાં કાયદા સમાનતા અને અભિવ્યક્તિ કે વ્યક્તિસ્વાતંત્ર્ય પર તરાપ મારતા હોય. મકરન્દ દવે કહે છે—

‘કાયદાની દુનિયાને છોડી દે ચાર,
હવે ચાલ જરા ન્યાયની દિશામાં,

કાયદો તો કોઈની વ્યથાને શું જાણે
ને પીડા દલીલોને શું પામી ?

માનવીના હૈયાને હૈયે ઝુલાવવા કાયદાની કલમો નકામી!
ચાલ, આંધીના ત્રાજવાને તડકે મેલીને જેનું મૂલ નથી
કોઈ દિ’ કશામાં!’

ગઝલનું તો સ્વરૂપ જ એવું છે કે એમાં પ્રથમ શેરની પ્રથમ પંક્તિમાં વિધાન (proposition) અને બીજી પંક્તિમાં આ વિધાનનું સમર્થન (justification) હોય છે. એ પણ એક પ્રકારની દલીલ જ છે.

ઘાયલસાહેબના બે જુદી જુદી ગઝલોના શેર છે—

‘નહીં મેળ એમનો બેસે કદી કાનૂનથી ‘ઘાયલ’
મહોબ્બતની દલીલો ગેરકાનૂની જ હોવાની..’

‘ઘાયલ’ અમારે બોલવું નહોતું કશુંય પણ,
બોલી જવાયું આંખની ઊલટતપાસમાં’.

શાયર શ્રી હરકિસન જોશી પોતાનો વકીલ તરીકેનો અનુભવ ગઝલોમાં વ્યક્ત કરે છે—

‘તોડો તો એક ફૂલ છું વાંચો તો વિલ છું,
સંવેદનોના કેસની અંતિમ દલીલ છું.’

પાંચેય તત્ત્વ સાક્ષીઓ હોસ્ટાઈલ થઈ ગયા,
કાયદાની કોર્ટનો હું પરાજિત વકીલ છું.’

કાયદામાં સજા અંગે એક નિયમ છે જેને doctrine of proportionality કહે છે. સજા ગુનાના પ્રમાણસર હોવી જોઈએ. સાદી ભાષામાં કહું તો રૂ. ૧૦૦૦/-ની ચોરી માટે જનમટીપની સજા ન હોઈ શકે. મરીઝસાહેબને આ નિયમ ખબર હશે?

‘નથી એથી વધુ કાંઈ હતી એ કલ્પના મારી,
મગર મારા ગુનાઓથી વધુ નીકળી સજા મારી.’

ગુજરાત હાઈકોર્ટ છૂટાછેડા અંગેના એક કેસના ચુકાદામાં ડૉ. મુકુલ ચોકસીનું આ મુક્તક ટાંક્યું છે —

‘કિસ્સો કેવો સરસ મજાનો છે,
બેઉ વ્યક્તિ સુખી થયાનો છે,
પલ્લું તારી તરફ નમ્યાનો તને,
મને આનંદ ઊંચે ગયાનો છે.’

કવિ ધ્રુવ ભટ્ટના ગીતનું મેં ગાયેલું ક્ષેત્રભાઈનું સ્વરાંકન સાંભળીને એક વકીલમિત્રે કહ્યું, ‘આમાં તો જિંદગી નવેસરથી શરૂ કરવાની ‘ઓફર’ છે ને છૂટાછેડાના કેસના પક્ષકારોને સંભળાવો તો તરત સમાધાન થઈ જાય’—‘ચાલ સખી પાંદડીમાં ઝાકળનાં ટીપાંની જેમ ફરી જિંદગીને મૂકીએ’ (<https://youtu.be/SCtNDKddmDc>)

હમણાં જ ફ્રાંસીની સજા ઉપર નેશનલ લો યુનિવર્સિટીનો રિપોર્ટ 39A બહાર પડ્યો જેમાં એવું તારણ છે કે ફ્રાંસીની સજા અપાઈ હોય એવા ચુકાદાઓની સંખ્યા છેલ્લાં કેટલાંક વર્ષોમાં વધી છે. (<https://bar.app.link/6r2SKMVZT>) મને રમેશ પારેખનું ગીત ‘ફ્રાંસી પહેલાંની ઇચ્છા’ યાદ આવ્યું, જેમાં ફ્રાંસી પામેલ ગુનેગારની ઇચ્છાઓ છે. બીજે દિવસે ફ્રાંસી છે ને એક સાંજમાં જીવાયેલ જિંદગી જોઈ લેવી છે. શરૂઆત ‘— —’થી થાય છે. ગુનેગારને જાણે કે કહેવું છે કે જે બની ગયું તે કહેવા જેવું નથી! ‘—ને સૌથી છેલ્લે ગામનું પાદર જોઈ લેવું છે.’

ને છેલ્લે કહે છે— ‘બસ આ ફ્રાંસીગાળિયામાંથી જન્મ્યા સુધી જોઈ લેવું છે.’

એમનું જ બીજું ગીત છે— ‘જનમટીપના કેદીનું (વરસાદી) ગીત.’ જેલના સળિયા પાછળની જન્મટીપનો કેદી વરસાદ જોઈને આમ ગાય છે—

‘કાળી બારાકની બહાર મોર બોલે છે (ઉઘાડેછોગ) રહી રહીને દારોગા, રોક, રોક, મારા બદમાસ કાન ભાગી છૂટ્યા છે મને લઈને’

અંગ્રેજી કવિતા ‘A Lawyer’s invocation to spring’માં કોઈ દસ્તાવેજની પરિભાષામાં વસંતના વધામણાં છે.

**Whereas on certain boughs and sprays,
Now diverse birds are heard to sing.**

**And Sunday flowers, their heads upraised,
Hail to the coming on of spring.**

મને યાદ આવ્યું કે આપણી ભાષાના વિદગ્ધ વિવેચક શ્રી લાભશંકર પુરોહિતે રમેશ પારેખના એક ગીતમાં ‘એફિઝેવિટ’ની પરિભાષા જોયેલી.

‘મનજી ઓઘડદસ, રહેવાસી ગોધરા, ઉંમર સાઠ કે ઓગણસાઠ, ધંધો તરગાળાનો’ લાગે છે ને સોગંદનામાની શરૂઆત! ‘I, ABC, residing at —, aged —, occupation સુરેશ જોશીનું કાવ્ય ‘કવિનું વસિયતનામું—’ છે —

‘કદાચ હું કાલે નહિ હોઉં,
કાલે જો સૂર્ય ઊગે તો કહેજો કે,
મારી બિડાયેલી આંખમાં
એક આંસુ સૂકવવું બાકી છે.’

વિલ્સટન ફિશ નામના અમેરિકન લેખકની કૃતિ ‘ચાર્લ્સ લાઉન્સબરીનું છેલ્લું વસિયતનામું’ જરૂર યાદ આવશે. — (<http://gombessa.tripod.com/scienceleadstheaway/id33.html>)

ઉમાશંકર જોશીએ ૨૬-૦૬-૧૯૭૫ના દિવસે એટલે કે કટોકટી જાહેર થઈ એના બીજા દિવસે—એક કવિતામાં આમ કહ્યું—

‘તમે કહો છો વસંત છે ને પંખીને કહો છો ચૂપ?’
આલ્બર્ટો મોરાવિયાની ઇટાલિયન કૃતિ ‘વુમન ઓફ

રોમ’નો અનુવાદ ‘સ્રી’ નામે શ્રીમતી જયાં ઠાકોરે કરેલો. અનુવાદક ને પ્રકાશક ઉપર અશ્લીલતાના આરોપસર કેસ ચાલ્યો ને એમાં ઉમાશંકર જોશી ચંદ્રવદન મહેતા જેવા વિદ્વાનોએ એ અશ્લીલ ન કહેવાય એવી જુબાની આપી હોવાનું નોંધાયું છે. અદાલતે આ કેસ રદ કરેલો.

રઘુવીર ચૌધરીના દીર્ઘકાવ્યનું તો નામ જ ‘બચાવનામું’ છે. એમાં મૂલ્યહાસના આલેખન ને સ્વીકાર પછી શબ્દસેવી આરોપીના પીંજારામાં આવી બચાવ કરે છે કે મૂલ્ય છે.

પંડિત ઓમકારનાથજીએ સૂરદાસજીનું પદ ‘મૈયા મોરી મૈં નહીં માખન ખાયો’ ગાયેલું છે—(<http://youtu.be/hElaD4xGmy>) જાણે કે પોતે માખણ નથી ખાધું એવા બચાવના ટેકામાં કૃષ્ણ વકીલ તરીકે ‘જશોદાકોર્ટ’ સમક્ષ દલીલો કરી રહ્યાં છે એવી એમની રજૂઆત છે!

સંગીતના કાર્યક્રમોમાં કાયમ મારી ઓળખાણ આપતી વખતે મારા વકીલાતના વ્યવસાય વિશે વાત થાય છે. ક્ષેમુભાઈ કાયમ રમૂજમાં કહેતા કે તું વકીલ હોવા છતાં કાવ્યગાન જેવું સારું કામ કરે છે. હું પણ હસતાં હસતાં એમ કહેતો હોઉં છું કે જો કાળો કોટ પહેર્યો હોય તો જ હું સારું સ્વરાંકન કરી શકું છું. કાવ્યસંગીતનાં અમારા આલબમ ‘શબ્દનો સ્વરાભિષેક’ સાંભળીને ભારતના ભૂતપૂર્વ એટર્ની જનરલ અને કલાપ્રેમી શ્રી અશોક દેસાઈએ મને વકીલાત સાથે પણ કાવ્યગાન ચાલુ રાખવા પ્રોત્સાહન આપેલું. એમના આ શબ્દો હજી મારા કાનમાં રણકે છે— ‘વકીલાતમાં ને કાવ્ય-સંગીતમાં પ્રથમ સરસ્વતીની આરાધના છે. ‘Remember that Lakshmi follows Sarsvati, Sarsvati does not follow Lakshmi.’

ગંભીરતાથી વિચારીએ તો કવિતા-સંગીતની જેમ કાયદાનું અંતિમ ધ્યેય વિસંવાદ દૂર કરી સમાજને સુરીલો બનાવવાનું છે. બંનેમાં શબ્દના અર્થઘટનની પ્રક્રિયા છે- કાવ્ય-સંગીતમાં સૂરથી ને વકીલાતમાં વાણી ને વિચારથી. કલામાં રિયાઝ-પ્રેક્ટિસ-પરિશીલનની જરૂરિયાત છે. વકીલે તો વ્યવસાયમાં ગમે એટલા વર્ષો વિતાવ્યાં હોય તો પણ એ ‘પ્રેક્ટિસ’ કરે છે એમ જ કહેવાય!

(સાભાર: વિશ્વકોશ, વિશ્વવિહાર)

‘આરોહી મ્યુઝિક એકેડમી’ દ્વારા ‘શાશ્વત સ્વરોત્સવ’

સ્વરૂપે રજૂ થઇ વિદ્યાર્થીઓની કલાસાધના

સેન્ટર ફોર એન્વાયરમેન્ટ એજ્યુકેશન સંસ્થાના મૃણાલી સારાભાઈ ઓડિયોરિયમમાં તાજેતરમાં ‘આરોહી મ્યુઝિક એકેડમી’ દ્વારા કાર્યક્રમનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. ‘શાશ્વત સ્વરોત્સવ’ નામના આ કાર્યક્રમમાં સંસ્થામાં તાલીમ લેતા વિદ્યાર્થીઓ દ્વારા પ્રસ્તુતિ કરવામાં આવી હતી. શાસ્ત્રીય કંઠ્ય સંગીત અને વાદ્ય સંગીતની રજૂઆત દ્વારા વિદ્યાર્થીઓએ પોતાની સાધના આમંત્રિતો સમક્ષ પ્રસ્તુત કરી હતી. કાર્યક્રમમાં સપ્તકના સંસ્થાપક તેમજ જાણીતા સિતારવાદક વિદુષી શ્રીમતી મંજુ મહેતા કાર્યક્રમના અતિથિવિશેષ તરીકે ઉપસ્થિત રહ્યા હતા. આરોહી સંસ્થાના પ્રણેતા ડૉ. તેજલ ભરત પાઠક દ્વારા પણ શાસ્ત્રીય કંઠ્ય સંગીત રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું.

વૈશિક ગુપ્તવતી ભાગ્ય સાથે સુલભી સંભુદિત સંકર્ષ

સ્વરસેતુ

ન્યૂઝ ડાયજેસ્ટ

આપનો પ્રતિભાવ અવશ્ય જણાવો

વાચકમિત્રો અને ‘સ્વરસેતુ’ના સંગીતભાવકોને વિનંતી કે આ ન્યૂઝ ડાયજેસ્ટ અંગેના આપના નિખાલસ પ્રતિભાવ અને સૂચનો જરૂર લખી જણાવશો. ‘સ્વરસેતુ’ના વિવિધ ‘થીમ’ આધારિત કાર્યક્રમો વિશેનો આપનો અભિપ્રાય કે આપનું સૂચન પણ અમને અવશ્ય જણાવશો. સ્થામલ-સૌમિલ દ્વારા અવારનવાર પ્રગટ થતી સીડી અને ડીવીડી વિશે પણ આપ આપનાં મંતવ્યો જણાવશો તો એ અમને અમારી ભવિષ્યની વિવિધ યોજનાઓમાં ઉપયોગી થઈ પડશે.

૭૦૭, શીતિરત્ન, અવિનાશ વ્યાસ ચોક, પંચવટી, એલિસબ્રિજ, અમદાવાદ-૩૮૦૦૦૬,
ટેલિફોન: (૦૭૯) ૨૬૫૬૧૮૩૪-૩૫ Email: swarsetu@yahoo.com

પડોશીની બારી

વનમાળીનો વ્યવસાય વકીલનો. ‘બાપ રે, સાડા દસ થઈ ગયા!’—ઉતાવળે નાહીને જમવા બેઠા. રોજની જેમ એમની નજર સામેનાં ઘરની બારી પર પડી. પ્રેમજી પણ ટેબલ પરનો ફાઈલનો પથારો સમેટતાં કહેતા હતા, ‘મારી થાળી કરજે!’

થાળી આવી. વનમાળીએ ડોક ઊંચી કરી જોયું—ચણા કેરીનું ખાટું અથાણું. પછી ધીમેથી કહે, ‘શાંતા! તું ય આવું અથાણું કેમ કરતી નથી?’

ક્યારેક વાડકીમાંની વાનગી બહાર નથી દેખાતી, તો વનમાળી કાંઈક નિમિત્ત કાઢી ટટ્ટાર ઊભા થઈ જાય છે અને

પાપડની નીચે ઢંકાયેળ બેકળાં જોઈ મોમાં જીભ ફેરવી લે છે.

વનમાળીને પ્રેમજીનું આકર્ષણ. પ્રેમજી વિશે જાણવાનું એમને ભારે કુતૂહલ. પ્રેમજી હજી છ માસ પહેલાં જ અહીં રહેવા આવ્યા હતા. હજી ઝાઝો પરિચય નથી થયો. ક્યારેક સામે મળી જાય તો, આછોરું સ્મિત અને વધુ થાય તો, જે શ્રીકૃષ્ણ! નજીક આવતાં બંને હજી સંકોચ અનુભવે છે. જો કે સામેના ઘરમાં કાંઈકેય સાદ ઊંચાં થઈ જતાં બીજાના કાન ઊંચાં થઈ જાય છે. અને બારી પાસે જઈને કાન માંડવાનું રોકી શકાતું નથી.

બંનેએ ક્યારેય બારીએ પડદો નાખ્યો નથી કે પોતાના જમવાના ટેબલની દિશા બદલી નથી. રવિવારે જમવાનો સમય બદલાય, ત્યારે સામેના ઘરે થાળીનો ખખડાટ સાંભળી અહીં પણ ભૂખ લાગી જ જાય છે! વચ્ચે પ્રેમજી બહારગામ ગયેલા, તો ચાર દિવસ વનમાળીને અડવું અડવું લાગેલું.

આજે પ્રેમજીની થાળીમાં રવૈયાનું શાક જોઈ વનમાળીના મોંમાં પાણી છૂટ્યું. ‘આપણા વાડામાં સરસ રીંગણા થાય છે, તો રવૈયાનું ભરેલું શાક કર ને!’

‘શું માથું કરે? આપણા વાડામાં કાંઈ ટકે છે? આટલી મહેનત કરીએ, પણ કશું હાથમાં જ ન આવે!’

એક દિવસ મળસકે આંખ ખૂલી અને વનમાળીએ વાડામાં કાંઈક સળવળાટ સાંભળ્યો. ધીરેથી ચોર પગે એ લાકડી લઈ બહાર નીકળ્યા. જઈને જોયું તો એક ગધેડો શાકભાજી ચાવતો તો. વનમાળીએ લાકડી ફટકારી. ગધેડો ‘હોં...ચી...હોં...ચી...’ કરતો નાઠો.

પત્ની શાંતા કઢી પીરસતાં બોલી, ‘સરગવાની શીંગો મેં સાચવી રાખી હતી. આજે કઢીમાં નાખવા લેવા ગઈ તો ગાયબ! નીચે પડેલી એકાદ-બે માંડ હાથમાં આવી.’

વનમાળીને થયું, ચોર પકડવો જોઈએ. પણ હાથમાં આવે તો ને!

એક દિવસ સામે જોયું તો કુમળી કાકડીનાં પૈતાં થાળીમાં ચમકતાં હતા. ત્યાં તો શાંતાએ અહીં પણ કાકડીના પૈતાં મૂક્યાં.

‘કાકડી આપણા ઘરની?’

‘મને તો છે કે આપણી જ છે, પણ વાયા થઈને આવી છે. કાલે ત્રણ-ચાર લટકતી જોઈ હતી, સાંજે નહીં સવારે તાજી લાવીશ. પણ સવારે જઈને જોઉં તો એકેય કાકડી નહીં! પ્રેમજીભાઈના વહુ મળ્યા, તેની આગળ મેં ઉભરો ઠાલવ્યો, તો એ કહે, આવો ને મારે ઘરેથી લઈ જાવ! કાકડી અસ્સલ

આપણી જ લાગી, હોં! વાડામાં મોટાં પગલાં એમના ઘર ભણી જ જતા દેખાય છે. મને પાકી શંકા છે કે એ લોકો જ બધું લઈ જાય છે.’

‘એવી ખોટી શંકા ન કરીએ. પ્રેમજી જેવા તો પાડોશી ક્યાંથી?’

‘હા, તમને તો બધા જ સારા લાગે. પણ હવે દુનિયા સારાની રહી નથી.’

‘હું તો એમ માનું છું કે આપણે સારા તો બધા સારા!’ ‘તમે માન્યા કરો!’ — કહેતાં શાંતાબહેન છણકો કરી રસોડામાં જતાં રહ્યાં.

પરંતુ વનમાળીને થયું, ચોરને પકડવો તો જોઈએ જ. એક રાતે એલાર્મ રાખીને સૂતા. ત્રણ-સાડા ત્રણના જાગી ગયા. જરીક ખખડાટ થયો કે બહાર જઈને જોઈ આવ્યા. પણ એક વાર બિલાડી હતી અને બીજી વાર માત્ર પવન. છતાં જાગતા બેસી રહ્યા. વચ્ચે વચ્ચે ઝોકાં ખાતા રહ્યાં. પણ હવે તો ખરેખર પગરવ સંભળાયો. વનમાળી પાછળ દોડ્યો. પણ ‘કોણ છે?’ — ની બૂમ એમના ગળામાં જ અટકી ગઈ. ધૂંધળા અજવાળામાં દેખાયું કે એક આકૃતિ દોડીને પ્રેમજીના ઘરમાં જ જઈ રહી હતી.

વનમાળીના પગ ત્યાં જ ખોડાઈ ગયા. મનને કળ વળતાં બહુ વખત લાગ્યો. પણ ઘરમાં આવ્યા કે તુરત એમણે પ્રેમજીના ઘર ભણીની બારી બંધ કરી દીધી. શાંતાબહેને પૂછ્યું, ‘આમ કેમ?’

વનમાળી કાંઈ ન બોલ્યા. પણ એમણે જમવાનું ટેબલ પણ ત્યાંથી ખસેડી લીધું.

(શ્રી ઉજ્જવળા ઘાટેની મરાઠી વાર્તાને આધારે,
રૂપાંતર: હરિશ્ચન્દ્ર, પુસ્તક: ‘વીણેલાં ફૂલ’માંથી,
સાભાર: યજ્ઞ પ્રકાશન)

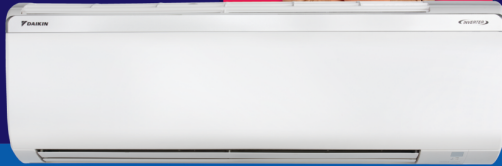

GUJARAT'S LARGEST SERVICE NETWORK

0% FINANCE AVAILABLE

HI WALL UNITS
CASSETTE UNITS
DUCTABLE UNITS
VRV SYSTEMS
CHILLERS

Get ready to chill

K3DC.IN

FUTURE SOLUTIONS
DAIKIN SOLUTION PLAZA
futuresoluindia@gmail.com
www.futuresoluindia.com

Jyoti Plaza,
Shyamal Cross Roads,
Satellite, AHMEDABAD.

+91 79 26746605 / 06,
99789 69242, 98253 06605

GANDHINAGAR SHOWROOM
5/GF, Ugati Corporate Park,
Opp. Pratik Mall,
Nr. HDFC Bank, Kudasán.

079 2360 0789

Authorized Channel Partners & System Integrators

INTEGRATED AUTOMATION SOLUTIONS

HOME & OFFICE AUTOMATION

DISTRIBUTED AV & HOME THEATRES

LIGHTING, SHADE & CLIMATE CONTROLS

SECURITY & SURVEILLANCE

DOOR COMMUNICATION & CONTROLS

K3DC.IN

FUTURE AUTOMATION SOLUTIONS EXPERIENCE CENTER

079 2674 6605 / 06

+91 99098 94784

POWER PACK SYSTEMS
LEADER IN POWER PROTECTION

POWER BACKUP

SALES . SERVICE . RENTAL

K3DC.IN

Authorised Premium Dealer

POWER PACK SYSTEMS

"Hani House", Ground Floor,
B/h. Oriental Bank of Commerce,
Shyamal Cross Roads, Satellite,
Ahmedabad-380 015.

E info@powerpacksystems.in
powerpacksystems2611@gmail.com

M 9824013589

P +91 79 2674 6605 / 06

COMPLETE SOLUTION FOR BAKERS & CONFECTIONERS

AUTHORIZED DEALER FOR MUMBAI BASED ARIFE LAMOULDE

- Types of Moulds, Cake Boards, Cupcake Liners.
- Fondants, Colours, Essence, Fruit Crush & other edible products.
- Types of Cutters & Plungers.
- Packing material for Cakes, Cupcakes, Chocolates and many more products.

DESIGNER CAKES & CUPCAKES (BY ORDER)

14, Vraj Vihar-5, Opp. Gloria Restaurant,
Behind Rahul Tower, Satellite, Ahmedabad.

98795 16605 | 079 4006 6605

thecakestation@hotmail.com

K3DC.IN

વિનોદ જોશી

કાવ્યાસ્વાદ

લંબાવેલો હાથ

લાવો તમારો હાથ, મેળવીએ
(કહું છું હાથ લંબાવી!)
કહો, શું મેળવી લેવું હશે મારે?
તમારા હાથમાં તો કેટલું છે—
ધન હશે, સત્તા હશે, કીર્તિ હશે...
શું શું નથી હોતું તમારા હાથમાં?
મારે કશાનું કામ ના,
ખાલી તમારો હાથ,
ખાલી તમારો હાથ?
ના, ના, આપણા આ બેય ખાલી હાથમાંયે કેટલું છે!
આપણા આ હાથમાં ઉષ્મા અને થડકો—
અરે, એના વડે, આવો, પરસ્પરના હૃદયનો
ભાવ ભેળવીએ;
અને બિનઆવડત સારું નહારું કેટલુંયે કામ કરતા
આપણા આ હાથ કેળવીએ!
અજાણ્યા છો? ભલે!

તોયે જુઓ, આ હાથ લંબાવી કહું—
લાવો તમારો હાથ, મેળવીએ!

— નિરંજન ભગત

કહેવત છે કે હાથમાં એના મોંમાં. હાથ લાગ્યું એમ કહીએ એટલે સત્તામાં આવ્યું તેમ સમજાય. હાથ કરી લેવા માટે ફાંફા મારવા એ જ જાણે જીવન છે. રવીન્દ્રનાથ ટાગોરે ‘ઘરે બાહિરે’માં એક વાક્ય લખ્યું છે: ઈર્ષ્યા વસ્તુમાં પણ એક સત્ય છે કે જે કંઈ ઉત્તમ છે તે સહુને મળવું જોઈએ. એકને જે મળ્યું છે તે બીજાને મળ્યું નથી તેથી જ તો નહીં મળેલું હાથ કરવાના ઉધામા કરવા પડે છે. આપણા કવિ નિરંજન ભગત તો બીજાનો હાથ જ પોતાનો કરી લેવા અને એ રીતે આ આખીયે પરિસ્થિતિમાંથી પરસ્પરનો ઉગાર કરવા ઇચ્છે છે. કાવ્યનો પ્રારંભ જ સ્વીકારનના ભાવથી થતી ઉક્તિ વડે થાય છે.

લાવો તમારો હાથ, મેળવીએ.

મેળવવું ક્રિયાપદ કેવળ પ્રાપ્ત કરવું એ અર્થમાં જ નથી વપરાતું. ભેળવવું, સરખાવવું, ઓગાળવું એવા તેના બીજા અર્થો પણ થાય છે. દૂધમાંથી દહીં બનાવવા માટે તેમાં છાશનું ‘મેળવણ’ નાખવામાં આવે છે.

લગ્ન પૂર્વે વર-કન્યાની જન્મકુંડળીઓ મેળવવામાં આવે છે. ‘મેળવવું’નો અર્થ ઓતપ્રોત થવાના અર્થમાં વિરમે છે.

અહીં તો વાત હાથ મેળવવાની છે. પરસ્પર નિકટ આવવાની કે સાખ્ય કેળવવાની અભિલાષા તો તેમાં છે જ, પરંતુ અહીં કવિ, ‘કહું છું હાથ લંબાવી’ એમ ઉમેરે છે. પોતાનો હાથ એમણે પહેલા લંબાવ્યો છે. આ ચેષ્ટામાં શરણાગતિ નથી, વિવેક છે, અનુનેયતા છે. કવિને ખબર છે કે જેના તરફ હાથ લંબાવવા આવ્યા છે તે કદાચ પોતાની આ ચેષ્ટા અંગે કુશંકા કરી શકે. એટલે તેઓ સીધો સવાલ પણ પૂછી નાખે છે:

કહો શું મેળવી લેવું હશે મારે?

અને પછી સામી વ્યક્તિને ઉત્તર આપવાની તક આપવાને બદલે પોતે જ ઉમેરી લે છે: ‘તમારા હાથમાં તો ધન, સત્તા, કીર્તિ આ બધું હશે’. હજી કંઈ બાકી રહી ગયું હોય તેમ ઉમેરતાં તેઓ કહે છે: ‘શું શું નથી હોતું તમારા હાથમાં?’

હાથ લંબાવતા પૂર્વે સામેનો હાથ કઈ કઈ વિશેષતાઓ ધરાવતો હશે તે અંગે કવિના મનમાં ઘણા વિકલ્પો મોજુદ છે. પણ ‘મારે કશાનું કામનું ના’ એવું સ્પષ્ટ વચન ઉચ્ચારી તેઓ પોતાની કશું પણ ન લેવાની ઈચ્છાથી સામેના હાથને નિશ્ચિત કરી દે છે. અહીં એક ગઝલનો શેર યાદ આવે છે:

**હાથમાં છે તોય કાબૂ બહાર છે,
ભાગ્યરેખાઓનો કેવો ભાર છે!**

હથેળીની રેખાઓને જાણે કે પોતાના હાથમાં જ પોતાનું ભવિષ્ય આલેખાયું છે તેમ સમજનારાઓ એમ ભૂલી જાય છે કે હથેળી પરની રેખાઓ કેવી કાબૂ બહાર બની જતી હોય છે. મુઠ્ઠી વાળવા છતાં એ સરી જાય છે. એનો ભાર ઊંચક્યો ઊંચકાતો નથી. કવિ એટલે જ પરસ્પર હાથ મેળવીને જાણે એ ભાર હળવો કરવાનો મનસૂબો ધરાવતા હોય તેવું લાગે છે.

કવિને ભરેલો હાથ તો ખપતો નથી. એ કહે છે કે ‘ખાલી તમારો હાથ’ જોઈએ. વળી અહીં ‘ખાલી’નો અર્થ કશા વગરનો તેમ પણ નથી. અહીં તો તેનો અર્થ ‘માત્ર’ એવો થાય છે. અર્થની વધારાની શક્યતાને કવિ અહીં બરાબર ખપમાં લે છે. ખાલી હાથમાં તે છતાં શું શું હોઈ શકે તે દિશામાં કવિની તલાશ છે. હવે કવિ એ પણ કબૂલ કરે છે કે પોતાનો હાથ પણ ખાલી છે. માત્ર હાથનામે બે અવયવોની યુત્તિ કેવળ માંસમજાજાનો સહવાસ હોય તો તે નિરર્થક છે. આ ખાલી હાથને મેળવવાનો એક પ્રગટ આશય તો આ છે:

**આપણા આ હાથમાં ઉષ્મા અને થડકો—
અરે, એના વડે, આવો,
પરસ્પરના હૃદયનો ભાવ ભેળવીએ.**

એક હાથ બીજા હાથને મળે છે ત્યારે લાક્ષણિક રીતે તો ઉષ્મા અને થડકાનું પરસ્પર આરોપણ થતું હોય છે. હૃદય અને હાથને બહુ છેટું હોતું નથી. પણ દરેક હાથ હૃદયના ભાવોની ઉષ્માનો અનુભવ નથી આપી શકતો. કારણ કે દરેક હાથ કેળવાયેલો હોતો નથી. કવિ કહે છે એમ એ બિનઆવડતથી ભર્યો ભર્યો હોય છે. તેને બીજા હાથ સાથે ભેળવીને જ કેળવી શકાય છે તેવો કવિનો આ ઉદ્ગાર એક સંકડાશમાંથી ઉગરીને સમસ્ત સાથે નાતો જોડવાનો મંત્રોચ્ચાર છે. હાથને કેળવવાની આ અનોખી રીતમાં અન્યની

સામેલગીરી સૂચવીને કવિ મળવું એટલે શું તેનો સાચો અને સાત્ત્વિક અર્થ નીપજાવી આપે છે.

કોની સાથે હાથ મેળવવો તેની કવિને ખબર નથી. પણ કવિ એટલું ચોક્કસપણે જાણે છે કે દરેક હાથ ઉખ્મા અને થડકાનો વાહક હોય છે. અને એટલે જ તેઓ કહે છે:

અજાણ્યા છો? ભલે!

તોયે જુઓ, આ હાથ લંબાવી કહું—

લાવો તમારો હાથ, મેળવીએ!

એકબીજાથી અજાણ રહેવા જેવી શાપિત સ્થિતિ આ સંસારમાં બીજી કોઈ નથી. સાવ નજીક હોવાં છતાં યોજનોનું અંતર હોય તેવું પણ બને છે અને કદી ન મળ્યા હોય છતાં હૃદયનાં ધબકાર બની ચૂક્યા હોય તેવું પણ બને છે. જેણે

હાથ લંબાવ્યો જ નથી એમને માટે જ જાણે આ કાવ્ય હોય તેવું લાગે છે.

હાથ લંબાવવાની ક્રિયાને એક ઊંચા અર્થમાં સ્થાપી આપતા કવિ સખ્ય, સૌહાર્દ અને સીધાસાદા અર્થમાં ભાઈચારાની ભાવનાનો અહીં મહિમા કરે છે. હાથને અહીં વ્યવહારના એક શિરસ્તાની ભૂમિકાએ લઈ જઈ તેમાંથી એક જીવન સત્ય સુધી વિસ્તારવાનો કવિનો પ્રયાસ નોંધપાત્ર છે. જે પંક્તિથી કાવ્ય આરંભાય છે એ જ પંક્તિથી પૂરું થાય છે. પણ છેલ્લે એક ઉદ્ગારચિહ્ન ઉમેરાય છે તે પણ ઘણું કહી જાય છે. કવિનો લંબાયેલો હાથ ખાલી પાછો ફરે તેવું તો બને જ ક્યાંથી? આ જુઓને! એ હાથથી જ આપણને આ કવિતા મળી!

સ્વરસેતુના કાર્યક્રમ 'મેઘાણી સરવાણી'માં તાદ્દશ થયા મેઘાણીભાઈના જીવનપ્રસંગો

તારીખ ૧૦મી ઓગસ્ટ, શનિવારના રોજ 'સ્વરસેતુ' દ્વારા 'મેઘાણી સરવાણી'ની રજૂઆત કરવામાં આવી. ઝવેરચંદ મેઘાણીના જીવન અને કવન પર આધારીત આ નાટ્ય અને સંગીત પ્રસ્તુતિ મુંબઈની 'સર્વનામ' સંસ્થા દ્વારા

કરવામાં આવી હતી. છેલ્લાં ૫૦ વર્ષથી ગુજરાતી, હિંદી નાટકો, ટીવી સીરીયલ તેમજ સિનેમાના માધ્યમથી જેમણે પોતાના અભિનયના અજવાળાં પાથર્યા છે તેવા ઉત્કૃષ્ટ કલાકાર ઉત્કર્ષ મજુમદાર દ્વારા 'મેઘાણી સરવાણી'નું દિગ્દર્શન કરવામાં આવ્યું હતું. રાષ્ટ્રીય શાયર મેઘાણીભાઈના વિવિધ પુસ્તકોનો સંદર્ભ લઈ હિતેન આનંદપરાએ વિવિધ નાટ્યઅંશોનું લેખન ખૂબ રસસભર રીતે કર્યું છે. ઉદય મજુમદારના સંગીત નિર્દેશન હેઠળ કલાકારોએ ખાસ કરીને પરિણા પંડ્યા શાહે ભાવસભર ગાન દ્વારા લોકોના મન મોહી લીધા હતા.

૫૦ વર્ષની ટૂંકી જીવનયાત્રા દરમિયાન ઝવેરચંદ મેઘાણીએ પસાર કરેલા જીવન પડાવ, એના ઉતાર ચડાવ અને એના અનુભવોને 'મેઘાણી સરવાણી'માં તાદ્દશતાથી

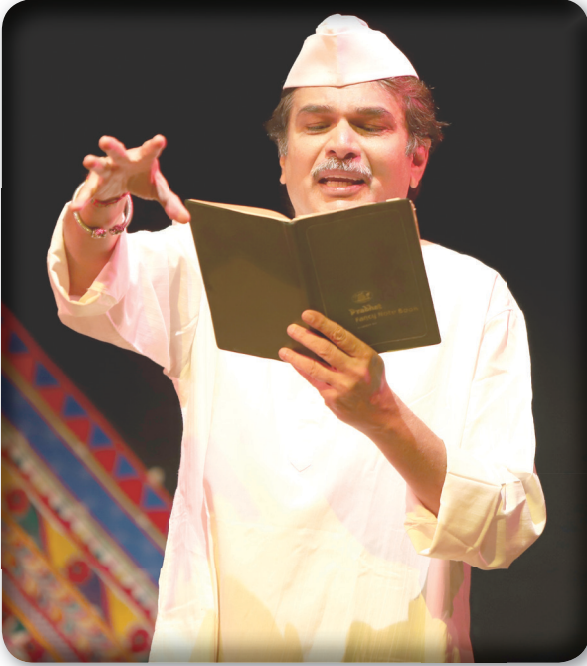
વર્ણવવામાં આવ્યા છે. આ સઘળાને કારણે એક ભાવવિશ્વ રચાય છે અને જે શ્રોતાઓને જકડી રાખે છે.

વિવિધ લોકઢાળ અને સુંદર અભિવ્યક્તિ દ્વારા રચાયેલી જાણીતી રચનાઓની રજૂઆત થતા જ ભાવકોએ એમાં પોતાનો સૂર પણ વહેવડાવ્યો એ આ પ્રસ્તુતિનું સબળ પાસું કહી શકાય.

નિશ્ચિત હોરા દ્વારા નિર્મિત આ પ્રસ્તુતિમાં આવતી કેટલીક રચનાઓની રજૂઆત નૃત્ય દ્વારા પણ કરવામાં આવી. હેતલ જોશી દ્વારા એની નૃત્યગૂંથણી કરવામાં આવી હતી. ઉત્કર્ષ મહુમદાર ઉપરાંત રાજુલ દિવાન અને પરિણા પંડ્યા શાહે સઘળાં પાત્રોને વજ્રાદાર રહી ઉત્કૃષ્ટ અભિનય કર્યો હતો. ખાસ કરીને કાર્યક્રમમાં મેઘાણીભાઈના દોહિત્ર આશિષ શાહ (અનિલ શાહ અને ઇન્દુબહેન (મેઘાણીભાઈના પુત્રી) ઉપસ્થિત રહ્યા હતા.

આ 'સ્વરસેતુ'નો સળંગ ૧૦૦મો કાર્યક્રમ હતો. સૌ શ્રોતાઓનું 'ગળ્યું મોઢું' કરાવીને સ્વાગત કરવામાં આવ્યું હતું. સૌ ભાવકોએ પણ આ પ્રસંગે આનંદ વ્યક્ત કર્યો હતો અને અભિનંદન પાઠવ્યા હતા. કાર્યક્રમની રજૂઆત બાદ કલાકારો સાથે શ્રોતાઓએ વિવિધ સવાલો દ્વારા સંવાદ સાધ્યો હતો. કલાકારોએ પણ મોકળા મને એના સુંદર જવાબો આપ્યા હતા અને 'સ્વરસેતુ'ની આ સાતત્યપૂર્વકની મહેનત અને નિસબતને બિરદાવી હતી.

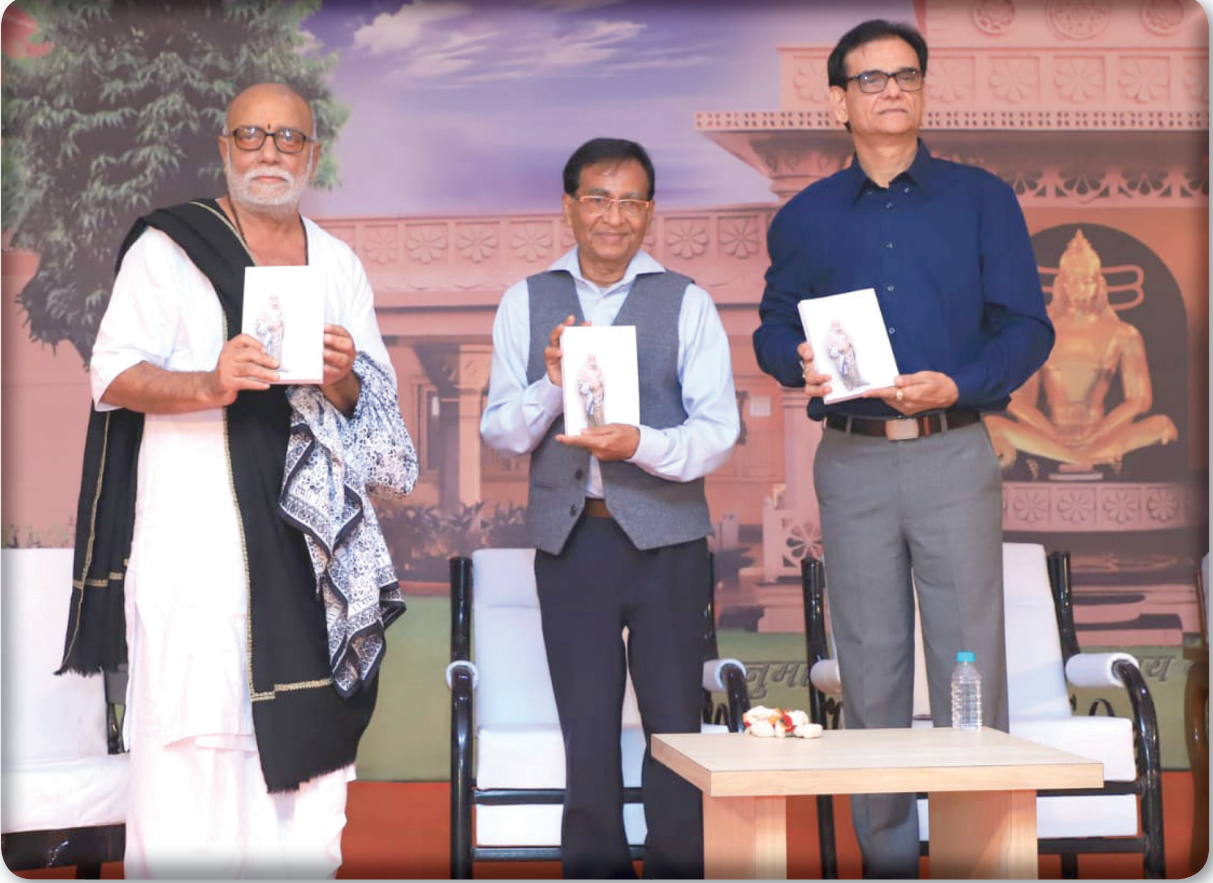

સમગ્ર કાર્યક્રમને ગુજરાત રાજ્ય સંગીત નાટક અકાદમીનો આર્થિક સહયોગ સાંપડ્યો હતો. પારૂમા જવેલ્સ અને ફ્યુચર સોલ્યુશન્સનું સૌજન્ય પણ સ્વરસેતુની પ્રવૃત્તિને પ્રાપ્ત થયું છે. ગુજરાતી ભાષા અને એની અસ્મિતાને ઉજાગર કરતાં આવા શિષ્ટ પ્રયોગો આવા સહકાર થકી જ શક્ય બને છે એવું સૌમિલ મુનશીએ આભાર માનતા જણાવ્યું હતું.

ચિત્રકૂટ ધામ - તલગાજરડા ખાતે સુમન શાહના પુસ્તકનું વિમોચન

ચિત્રકૂટધામ તલગાજરડા ખાતે તુલસી મહોત્સવના સમાપન સમયે એવોર્ડ અર્પણવિધિ પહેલા, મોરારિબાપુની નિશ્રામાં શ્રી હનુમાનજી મહારાજના વિગ્રહ સમક્ષ મુંબઈના જાણીતા પત્રકાર-વિવેચક-લેખક સુમનભાઈ શાહના લખેલા પુસ્તક “પ્રિય બાપુ અને રામકથા”ના લોકાર્પણનો કાર્યક્રમ યોજાયો.

આ પુસ્તક વિશે વાત કરતા સુમનભાઈ શાહે જણાવ્યું કે— ‘કર્મકાંડને ઓળંગીને ધર્મના આત્મા સુધી મોરારિબાપુ પહોંચ્યા છે. તેમણે કહ્યું કે જે ભેદ-મુક્ત હોય તે જ ધર્મ જેમાં કોઈ વ્યક્તિવિશેષ ન હોય. એમાં રામ, કૃષ્ણ, અલ્લાહ—એવા

ભેદ ન હોય. એમાં ઊંચ-નીચ, અસમતા-વિષમતા ન હોય, એ સાચો ધર્મ ગણાય, ધર્મનો આત્મા ગણાય.’

સુમનભાઈના લોકાર્પણ થતા પુસ્તકના અવલોકન વિશે બોલતા કવિ વિનોદ જોશીએ જણાવ્યું કે—આ પુસ્તક જે વાંચશે તે જરૂર મુક્ત થશે. ૧૦ ઓગસ્ટ ૨૦૧૪થી આરંભાયેલ આ પુસ્તકનું લેખન પાંચ વર્ષે તૈયાર થયું. બાપુની સાડા આઠસો કથાના વિશાળ સાગરમાંથી તેમણે ગાગર ભરી છે. સુમનભાઈ કહે છે કે—‘આ બાપુનું માનસ છે. બાપુ વાકપુરુષ છે, લેખક નથી. એમનો અલંકાર વાણી છે. એટલે એમનું માનસ ગેય છે, શ્રવણિય છે.’

મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય ગુજરાતી સાહિત્ય અકાદમી દ્વારા વિવિધ પુરસ્કારની જાહેરાત

મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય ગુજરાતી સાહિત્ય અકાદમી દ્વારા નિયમિતપણે વાર્ષિક પુરસ્કાર અર્પણ સમારંભનું આયોજન કરવામાં આવે છે. વિશ્વ ગુજરાતી ભાષા દિવસની ઉજવણી નિમિત્તે મહારાષ્ટ્ર શાસન સાંસ્કૃતિક કાર્ય વિભાગ તથા મહારાષ્ટ્ર રાજ્ય ગુજરાતી સાહિત્ય અકાદમી આયોજિત આ પુરસ્કાર અર્પણ સમારંભ તારીખ ૨૧ ઓગસ્ટના રોજ મુંબઈના મલાડસ્થિત અસ્મી ઓડિટોરિયમમાં યોજવામાં આવ્યો હતો.

અકાદમી દ્વારા મહારાષ્ટ્રસ્થિત સર્જકોને વિવિધ શ્રેણીમાં અપાતા જીવનગૌરવ પુરસ્કાર—વર્ષ ૨૦૧૯ માટે ઉદયન ઠક્કર—સાહિત્ય, સંયુક્તપણે અરવિંદ પરીખ, આશિત દેસાઈ અને મહેશ્વરી ચૈતન્ય-કલા, ભાલચંદ્ર જાની-પત્રકારત્વ અને શ્રી ઘાટકોપર બ્રાહ્મણ સમાજ-સંસ્થાને એનાયત કરવામાં આવ્યા હતા.

કવિ નર્મદ પારિતોષિક-વર્ષ ૨૦૧૮ ધ્રુવ ભટ્ટ (ગુજરાતી) અને સુરેશ ખરે (મરાઠી)ને એનાયત કરાયા હતા. જીવનગૌરવ પુરસ્કાર અને નર્મદ પારિતોષિકમાં રૂપિયા ૫૧,૦૦૦/-ની રાશિ, સન્માનપત્ર અને સ્મૃતિચિહ્નનો સમાવેશ થાય છે.

પુસ્તક પુરસ્કાર પ્રદાન યોજના અન્વયે વિવિધ વિભાગમાં વાહ્ય પુરસ્કાર-૨૦૧૮ એનાયત કરવામાં આવ્યા હતા. નવલકથા વિભાગમાં ચુનીલાલ મડિયા પુરસ્કાર માટે દ્વિતીય ક્રમાંકે શોભના શાહ લિખિત 'બે આકાશ' નવલકથા, નવલિકા વિભાગમાં રામનારાયણ પાઠક પુરસ્કાર પ્રથમ ક્રમાંકે નિરંજન મહેતાને 'સ્નેહ સંબંધ' તથા દ્વિતીય ક્રમાંકે કામિની મહેતાને 'કલશોર', કવિતા વિભાગમાં હરિશ્ચંદ્ર ભટ્ટ પુરસ્કાર પ્રથમ ક્રમાંકે મુકેશ જોષીને 'બે ઓક્ટોબર' તથા દ્વિતીય ક્રમાંકે ભાવેશ શાહને 'શહેરિયત' કાવ્યસંગ્રહને, નિબંધ માટેનો વાહીલાલ ડગલી પુરસ્કાર પ્રથમ ક્રમાંકે ગુણવંત બરવાળિયાને 'વિશ્વ કલ્યાણની વાટે' નિબંધસંગ્રહ માટે, નાટક વિભાગમાં પ્રબોધ જોશી પુરસ્કાર પ્રથમ ક્રમાંકે ઈલા આરબ મહેતાને 'એકાંતમાં માનવમેળા' પુસ્તક માટે, અનુવાદ માટેનો ગોપાલરાવ વિદ્યાંસ પુરસ્કાર પ્રથમ ક્રમાંકે

આશિષ ભીન્ડે અનુવાદિત 'આ તારી વાર્તા નથી' તથા દ્વિતીય પુરસ્કાર ડૉ. કલ્પના દવે અનુવાદિત 'આપણું સિયાચીન' પુસ્તકને, પ્રકીર્ણ પુરસ્કારમાં પ્રથમ ક્રમાંકે દિવ્યાશા દોશીના 'પુરુષ-માનસિકતાઓ અને માન્યતાઓ' પુસ્તક માટે એનાયત કરાયા હતા.

પુરસ્કાર અર્પણ સમારંભમાં સાંસ્કૃતિક કાર્ય મંત્રી વિનોદ તાવડે અધ્યક્ષ તરીકે, નવીનભાઈ દવે કાર્યાધ્યક્ષ તરીકે, મેયર વિશ્વનાથ મહાડેશ્વર, સાંસદ ગોપાલ શેટ્ટી અને વિધાયક અસલમ શેખ વિશેષ ઉપસ્થિત રહ્યાં હતાં.

આ અવસરે સાંસ્કૃતિક પ્રયોગ 'ઉડાન' અંતર્ગત વિવિધ કલાકારો દ્વારા સત્યઘટના-સ્વાનુભવની એકોક્તિ સ્વરૂપે નાટ્યપ્રસ્તુતિ કરવામાં આવી હતી. હેતલ જોશી - રાજુલ દિવાનની પરિકલ્પનાના આ પ્રયોગમાં યામિની પટેલ, નીતા કઠી, નમ્રતા ત્રિવેદી, અને ખેવના મહેતાએ ભાગ લીધો હતો. રાગેશ્વરી ગાયકવાડ દ્વારા ગીત પ્રસ્તુતિ કરવામાં આવી હતી. કાર્યક્રમના પ્રવક્તા પ્રવીણ સોલંકી અને સંચાલન મુકેશ જોષી દ્વારા કરવામાં આવ્યું હતું.

ગુજરાતી ચિત્રપટ

ગુજરાતી ચિત્રપટનો ૧૯૩૨થી આજ સુધીનો ઇતિહાસ આરંભે ઉચ્ચ શિખર અને કાલાંતરે અવનતિનો ઇતિહાસ છે. આધુનિક સમયમાં બદલાતી માંગ સામે એને અનુરૂપ પુરવઠો પૂરો પાડવામાં નિષ્ફળ ગયેલી પ્રાદેશિક ફિલ્મ ઇન્ડસ્ટ્રી હાલ તો ભૂતકાળ બની રહી છે. આમ છતાં ગુજરાતી ગીત-સંગીતનો પરિચય મેળવનારે એનું પણ ઝડપી વિહંગાવલોકન અવશ્ય કરવું જોઈએ.

ગુજરાતી ગીત-સંગીતની લોકપ્રિયતા જૂની રંગભૂમિનાં નાટકોમાંથી ગુજરાતી ચલચિત્રોમાં વિસ્તરી. આરંભના સમયમાં તો જૂની રંગભૂમિના કલાકારો જ ચલચિત્રોમાં પણ સક્રિય હતા. રસકવિ રઘુનાથ બ્રહ્મભટ્ટ, પ્રભુલાલ દિવેદી, મનસ્વી પ્રાંતિજવાળા, પ્રફુલ્લભાઈ દેસાઈ જેવા ગીતકારોનું ચલણ વિશેષ હતું. તો સંગીતક્ષેત્રે ઝંડેખાં, લલ્લુભાઈ નાયક, છનાલાલ ઠાકુર જેવાં નામ પ્રચારમાં રહ્યાં. ૧૯૪૭માં ફિલ્મ 'હોથલ પદમણી' સાથે અવિનાશ વ્યાસ પ્રવેશ્યા. ૧૯૩૨થી ૧૯૪૭ અને ત્યાર બાદ પણ થોડાં વર્ષો સુધી રંગભૂમિના

અદાકારો, ગીતકારો અને સંગીતકારો જ ચલચિત્ર જગતમાં ચમકતા રહ્યાં. ૧૯૪૮માં 'અજમિલ' ફિલ્મનું સંગીત, રંગભૂમિના લોકપ્રિય સંગીતકાર માસ્ટર મોહન જુનિયરે આપ્યું. રંગભૂમિના લોકપ્રિય ગીત પરથી બનેલ સમાંતર હાસ્યરચના 'સુરાના શુદ્ધ પ્રેમીને બધાં રસપાન ઓછાં છે.' (સ્નેહલતા-૧૯૩૬) પણ કાને પડે છે.

અવિનાશ વ્યાસ ગુજરાતી ચલચિત્રના ગીત-સંગીતમાં વિક્રમી નામ છે. લગભગ ચાર દશકની આ મજલમાં ૧૮૦ જેટલી ફિલ્મોમાં એમણે સંગીત આપ્યું. અવિનાશ વ્યાસની સુદૈર્ઘ્ય ફિલ્મ ગીત-સંગીતયાત્રા વિશે આ પુસ્તકમાં વિગતે વાત કરી છે. આ સર્જકે ગુજરાતી લોકસંગીતમાં સ્વર શબ્દ પીંછી ઝબોળીને જે રચનાઓ આપી છે એ, પરંપરાઓનો રંગ લઈને પ્રગટી છે. 'ધૂણી રે ધખાવી બેલી', 'પંખીડાને આ પીંજરું', 'રાખનાં રમકડાં', 'ભીતરનો ભેરુ મારો આતમો ખોવાણો' જેવા અનેક ઉદાહરણો યાદ આવે, પણ ફિલ્મના માધ્યમની આવશ્યકતાઓને નજરમાં રાખીને એમણે કરેલી

અન્ય અનેક રચનાઓ પણ ગુજરાતી ગીત-સંગીતના ક્ષેત્રે ચિરંજીવી બની છે. સુગમ વિચાર, સુગમ શબ્દ અને સુગમ સ્વરમાં વધ્યો છે. ને છતાં ચમત્કૃતિય સર્જક છે. ‘રામ તમે સીતાજીની તોલે ન આવો’ આ વિચારની મૌલિકતા ધ્યાનમાં રાખવા જેવી છે.

સંગીતકાર તરીકેનું સામર્થ્ય એમનાં ગીતોની મદદે રહ્યું છે. અનેક પરિસ્થિતિ, પ્રસંગો, પાત્રો અને પર્વો તથા સંબંધો એમના ગીત-સંગીતમાં સચવાયાં છે અને આપણા ગુજરાતી સમાજજીવનના સુરીલા દસ્તાવેજ બની રહ્યાં છે. ‘ચરર ચરર મારું ચગડોળ ચાલે, ચાકડ ચૂં ચીં ચીં’માં સ્વરકારે ચગડોળના ધ્વનિનો ઉપયોગ કરી લઈને એક ‘musical phrase’ને ગીતનો હિસ્સો બનાવી લોકપ્રિયતા સિદ્ધ કરી છે.

એમના સમકાલીન નિનુ મઝુમદારે ત્રણ ફિલ્મોમાં, અજિત મર્યન્ટે આઠ ફિલ્મોમાં તથા દિલીપ ધોળકિયાએ પણ બાર જેટલી ફિલ્મોમાં સંગીતકાર તરીકે યોગદાન આપ્યું છે. ૧૯૭૬માં ફિલ્મ ‘લાખો ફુલાણી’થી પ્રવેશેલા ગૌરાંગ વ્યાસની સંગીતકાર તરીકેની સફળતા પણ સદીનો આંકડો વટાવી ગઈ છે. તો પુરુષોત્તમ ઉપાધ્યાયે ૨૦ ફિલ્મોમાં તથા ક્ષેમ

દિવેટીઆએ એક ફિલ્મને પોતાનાં સ્વરાંકનોથી સજાવી છે. ગુજરાતી ફિલ્મોના સંગીતક્ષેત્રે મહેશ-નરેશની લોકપ્રિયતા પણ નોંધપાત્ર છે. પ૦થી વધુ ફિલ્મોને એમના સંગીતનો સાથ સાંપડ્યો છે. આ ઉપરાંત સુરેશકુમાર (૨૨ ફિલ્મો), જગદીપ વિરાણી, ધીરજ ધાનક, પિનાકિન શાહ, અહમદ દરબાર, ઈન્દુકુમાર પારેખ, કેરસી મિસ્ત્રી, મહેશકુમાર અને અન્ય સંગીતકારોનાં નામ પણ યાદ આવે. હિંદી ફિલ્મ સંગીત ક્ષેત્રના જાણીતાં નામ સી. અર્જુન, ચિત્રગુપ્ત, સ્નેહલ ભાત્કાર, ઉષા ખન્ના, વનરાજ ભાટિયા, સલીલ ચૌધરી, વસંત દેસાઈ, રવિ, રવીન્દ્ર જૈન, બપ્પી લહેરી, નદીમ-શ્રવણ વગેરે સ્મૃતિપટ પર ચમકે. આ સહુમાં ગરવી ગુજરાતી સંગીતકાર બેલડી કલ્યાણજી-આણંદજીને કેમ ભૂલાય? છ જેટલી ફિલ્મોમાં એમણે સંગીત આપ્યું. એમાં ‘અખંડ સૌભાગ્યવતી’ની લોકપ્રિયતા ચિરંજીવ છે. પ્રત્યેક ગુજરાતીને ગૌરવ થાય એવું એક નામ, એટલે રાષ્ટ્રીય પારિતોષિકથી સન્માનિત સંગીતકાર રજત ધોળકિયા. પ્રયોગશીલ ફિલ્મમાં એમની સર્જકતાએ કમાલ કરી દેખાડી છે.

ગુજરાતી ફિલ્મોના માધ્યમથી વહેતા થયેલાં ગીતોમાં, ગુજરાતી કવિતાક્ષેત્રની પ્રતિષ્ઠિત કલમોનું પણ યોગદાન છે.

કવિ ઉમાશંકર જોશી, બાલમુકુંદ દવે, વેણીભાઈ પુરોહિત, નાથાલાલ દવે, બરકતઅલી વિરાણી 'બેફામ', પ્રહલાદ પારેખ, દુર્ગેશ શુક્લ, ચં. ચી. મહેતા, કરસનદાસ માણેક, પન્નાલાલ પટેલ, દુલા કાગ, જયંતી જોશી, ભાસ્કર વોરા, ઝવેરચંદ મેઘાણી, સૈફ પાલનપુરી, બદરી કાયવાલા, નિનુ મઝુમદાર, કવિ દાદ, રમેશ ગુપ્તા, ધીરજ વોરા, દાન અલગારી, ધીરુબહેન પટેલ, ખલીલ ધનતેજવી, ઇન્દુલાલ ગાંધી, મનુભાઈ ગઢવી, સુરેન ઠાકર 'મેહુલ', મુકેશ માલવણકર, રમેશ પારેખ, અનિલ જોશી, માધવ રામાનુજ, રાવજી પટેલની ગીતરચના હતી. અને પાછળથી ફિલ્મમાં લેવાઈ છે, તો કેટલાંક કવિઓએ ખાસ ફિલ્મ માટે જ ગીતો લખ્યાં છે.

આકાશવાણીના મહાનિદેશકપદને શોભાવનાર સુપ્રસિદ્ધ પ્રસારણકર્મી ગિજુભાઈ વ્યાસે પણ 'ચૈતન્ય' ઉપનામથી ફિલ્મ માટે ગીત લખ્યાં છે. ફિલ્મની આવશ્યકતા અનુસરવાની રચનાઓ લખી અને લોકપ્રિયતા સિદ્ધ કરવામાં સફળ ગીતકાર તરીકે કેશવ રાઠોડ અને કાંતિ અશોકને ન જ ભૂલી શકાય.

ફિલ્મના પડદેથી ગુજરાતીના ઘરમાં ગુંજતા થયેલાં ગુજરાતી ગીતોના ગાયકોની નોંધ કરીએ તો આરંભના સમયમાં સુખ્યાત નામો નજરે ચડે છે. ગૌડરબાનુ, ખુરશીદ, શોભના સમર્થ, મોતીબાઈ, અમીરબાઈ, રામપ્યારી, પ્રેમલતા, પ્રેમિલા, દોસ્ત મહમંદ અશરફખાનનો સાદર ઉલ્લેખ કરવો ઘટે. ગુજરાતી ગાયકો રતિકુમાર વ્યાસ, અરવિંદ પંડ્યાનું નામ લઈ શકાય ત્યાર બાદ મહમ્મદ રફી, મુકેશ, હેમંતકુમાર, મન્ના ડે, મહેન્દ્ર કપૂર, ભૂપિન્દરસિંહ, લતા મંગેશકર, આશા ભોસલે, ગીતા દત્ત, કૃષ્ણા કલ્લે, સુમન કલ્યાણપુર, ઉષા મંગેશકર જેવા પ્રતિષ્ઠિત ગાયકોએ ઓન એમના કંઠે ગુજરાતી ગીત વહેતા કર્યાં અને એમાં જગજીતસિંહ, કવિતા કૃષ્ણમૂર્તિ, અનુરાધા પૌડવાલ, અલકા યાજ્ઞિક પણ ઉમેરાયાં. આ યાદીમાં આજે શાં અને અન્ય કલાકારો પણ સામેલ છે.

ગુજરાતી ફિલ્મ ગીત કે જેને ગુજરાતી કંઠ મળ્યા એમાં વસુમતીબહેન વ્યાસ, હંસા દવે, કૌમુદી મુનશી, વીણા મહેતા, રાજુલ મહેતા, રાસબિહારી દેસાઈ, વિભા દેસાઈ, હર્ષદા રાવળ, જનાર્દન રાવળ, આશિત દેસાઈ, આરતી મુનશી, સંજય ઓઝા, દિપાલી સોમૈયા, નિશા કાપડિયા (ઉપાધ્યાય),

પાર્શ્વિ ગોહિલ વગેરે જેવા સુગમ સંગીતનાં સન્માનનીય નામો આવે છે.

લોકસંગીતક્ષેત્રના સુપ્રસિદ્ધ ગાયકો સર્વશ્રી પ્રફુલ દવે, હેમંત ચૌહાણ, દિવાળીબહેન ભીલ, દમયંતી બરડાઈ, ઈસ્માઈલ વાલેરા, વેલજીભાઈ ગજજર, પ્રાણલાલ વ્યાસ વગેરેનું પણ સુરીલું સ્મરણ રહેવાનું જ.

ગુજરાતી ફિલ્મોનું ગુજરાતી ગીત-સંગીતની લોકપ્રિયતામાં મહત્ત્વનું પ્રદાન છે; અલબત્ત, આ ગીતોમાં જોડકણાં, લોકગીતોની પદાવલિઓ અને હાસ્યરસને નામે ક્યારેક અરુચિકર રચનાઓ કાને પડે છે. જેમ લગ્નપ્રસંગે કન્યાવિદાયની કરુણમંગળ પળ પણ હોય ને ફટાણાની રમઝટ પણ આનંદમય છે, એવું જ કંઈક આ વૈવિધ્ય પણ છે. તો ગુજરાતી ફિલ્મના પરદે રજૂ થાય પછી, ગુજરાતી ગીત-સંગીતના કાર્યક્રમોમાંય પોતાનું સ્થાન જમાવી શકેલી રચનાઓમાં અવિનાશ વ્યાસની અનેક રચનાઓનો સમાવેશ થાય છે. આ ઉપરાંત અન્ય કવિઓની રચનાઓમાં ‘તારી આંખનો અફીણી’ (દીવાદાંડી), ‘મુને અંધારા બોલાવે’ (કંકુ), સાંવરિયા (નસીબની બલિહારી), ગોરમાને પંચે આંગળીયે

(કાશીનો દીકરો), નજરના જામ છલકાવીને (અખંડ સૌભાગ્યવતી), ‘એકલાં જ આવ્યા મનવા’ (જાલમસંગ જાડેજા), કેવા રે મળેલા મનના મેળ’ (કાશીનો દીકરો)નો ઉલ્લેખ થઈ શકે. કવિ ઉમાશંકર જોશીની રચના ‘ગુજરાત મોરી મોરી રે’ પણ ‘સાત કેડી’ (૧૯૮૩)માં ચિત્રપટમાં ગુંજી છે.

જૂની રંગભૂમિના નાટક ‘વડીલોના વાંકે’માં ‘મીઠા લાગ્યા તે મને આજના ઉજાગરા’, ‘સંપૂર્ણ જગતમાં ઈશ્વર એક જ’, ‘શોભે ઘૂંઘટડો’, ‘સમજી જવાબદારી’ જેવા ગીતો ફિલ્મના પરદે ફરીથી ગુંજ્યા તો ‘ઝટ જાઓ ચંદનહાર લાવો’ને પણ ફિલ્મ: ‘અખંડ સૌભાગ્યવતી’માં જુદા શબ્દોમાં રેલાવા મળ્યું. ફિલ્મ ‘માલવપતિ મુંજ’માં ‘હૃદયના શુદ્ધ પ્રેમીને’ અને ‘એક સરખા દિવસ સુખના’ જેવી પ્રસિદ્ધ રચનાએ સ્થાન મેળવ્યું તો ‘ગરવો ગરાસિયો’ ફિલ્મમાં ‘સાયબો મારો ગુલાબનો છોડ’ અને ફિલ્મ ‘ભાભી’માં ‘મીઠા લાગ્યા તે મને આજના ઉજાગરા’ ફરી એક વાર રેલાયું. ફિલ્મ ‘સોનાનો સૂરજ’માં ‘આ બાલ્યવયમાં કોઈનાં માતા-પિતા મરશો નહીં’ રજૂ થયું.

અરવિંદ બારોટના કાવ્યસંગ્રહ ‘ઝળઝળિયાંને કાંઠે’નું લોકાર્પણ

તારીખ ૧લી સપ્ટેમ્બરનો દિવસ યાદગાર બની રહ્યો. અરવિંદ બારોટના કાવ્યસંગ્રહ “ઝળઝળિયાંને કાંઠે”નું અમદાવાદના ગુજરાત વિશ્વકોશ ટ્રસ્ટના હીરાલાલ ભગવતી સભાગૃહમાં દબદબાભેર લોકાર્પણ થયું. ૧૫-૧૬ વર્ષે કવિતા લખવાની શરૂઆત કરનારા અરવિંદભાઈની પ્રથમ કવિતા એ વખતે, ‘કવિલોક’માં પ્રકાશિત થઈ હતી અને ૧લી સપ્ટેમ્બરે એટલે કે તેમના ૬૭મા વર્ષે તેમનો પ્રથમ કાવ્યસંગ્રહ પ્રકાશિત થયો. રતિલાલ બોરીસાગરે પોતાના પ્રિય શિષ્યના સર્જનવિશ્વ અને આંતરવિશ્વનો સુંદર ઉઘાડ કરી આપ્યો. અરવિંદ બારોટની કવિતાનો વિશેષ શું છે તે તેમણે ટૂંકમાં તારવી બતાવ્યું. માધવ રામાનુજે પણ કાવ્યસંગ્રહ વિશે સુંદર વાતો કરી. તેમણે કહ્યું કે, ‘સમી સાંજના ઠાકર મંદિરની ઝાલરના

નાદને કંઈમાં ભરવાની હોંશ લઈને આવેલા કવિની આ રચનાઓમાં લોકકવિની ગરવાઈના સ્પર્શનો અણસાર છે. મોસમના પહેલા વરસાદે ભીંજાયેલી માટીની સોડમ, ગોધૂલિ ટાણે રજોટાયેલી ક્ષણોની મ્હેકથી ભર્યું ભર્યું હૈયું છે. શબ્દ એને મન રજોટાયેલા સાડલાવાળી માના હૂંફાળા ખોળા જેવો છે.’ કુમારપાળ દેસાઈએ મનનીય અને સ્વાધ્યાયી વ્યાખ્યાન કરીને અરવિંદભાઈને વાયક આપ્યું કે આપ વિશ્વકોશ સાથે મળીને લોક સાહિત્ય સંશોધન માટે ધૂણી ધખાવો. જેમના હસ્તે આ પુસ્તકનું લોકાર્પણ થયું એ હરેશ મહેતા (વિદ્યાગુરુ પ્રતિષ્ઠાનના પ્રમુખ)એ અરવિંદભાઈની કવિતામાં રાવજી પટેલ જેવો લોકલય અને વેદના-સ્પર્શ હોવાનો સંકેત આપ્યો. સમગ્ર કાર્યક્રમનું સુચારુ સંચાલન ભિખેશ ભટ્ટે કર્યું.

કાર્યક્રમના બીજા ભાગમાં અરવિંદભાઈએ સૂર રેલાવ્યા જેમાં શ્રોતાઓ પણ જોડાઈ ગયા.

આ અવસરે વિદ્યાગુરુ પ્રતિષ્ઠાનના નેજાહેઠળ સાવરકુંડલા ચાલતા શ્રી લલ્લુભાઈ શેઠ આરોગ્ય મંદિરની દસ્તાવેજી ફિલ્મ રજૂ કરાઈ હતા તો આરોગ્ય મંદિરની તસવીરોના પ્રદર્શનનું ઉદઘાટન પણ થયું. જશુભાઈ કવિએ વિશ્વકોશની પ્રવૃત્તિઓ અને આગામી આયોજનોનો સુંદર ચિતાર આપ્યો ત્યારે આફરીન પોકારી જવાયું. ગુજરાત વિશ્વકોશ હવે એક મોટું સાંસ્કૃતિક કેન્દ્ર બન્યો છે.

આ અવસરે ચંદ્રકાન્ત શેઠ, રજનીકુમાર પંડ્યા, પદ્મશ્રી જોરાવરસિંહ જાદવ, વિષ્ણુ પંડ્યા, ભગવાનદાસ પટેલ, જે. બી. વોરા સાહેબ, કિશોરભાઈ જોશી, અમર ભટ્ટ, મનુભાઈ

શાહ, સુનિતાબહેન ચૌધરી, ડૉ. માણેક પટેલ 'સેતુ', અંધારિયાસાહેબ વગેરે ઉપસ્થિત હતા. ભાવનગર, વડોદરા સહિત ગુજરાતના વિવિધ વિસ્તારોમાંથી લોકો આવ્યા હતા. આ અવસરે રતિલાલ બોરીસાગર સાહેબના વિદ્યાર્થીઓ હાજર હતા.

“ઝળઝળિયાંને કાંઠે” એક જબરજસ્ત કાવ્યસંગ્રહ છે. આ કવિતાઓ આપણને મકરન્દ દવે, રમેશ પારેખ કે રાવજી પટેલનું સ્મરણ કરાવે. એક-એક રચના સોના જેવી છે.

એનું આવરણ કાવ્યસંગ્રહના નામને બિલકુલ અનુરૂપ છે. અરવિંદ બારોટ પોતે ચિત્રકાર છે. તેમણે સર્જેલું ચિત્ર પોતે જ એક અલાયદી કૃતિ જેવું છે. આ પુસ્તકનું કલા-નિર્માણ ભિખેશ ભટ્ટે દ્વારા કરવામાં આવ્યું છે.

ગુજરાતી ભાષાના ૧૧ કવિઓની ઉત્તમ રચનાઓ ઝીલાઈ — 'સદા, સર્વદા કવિતા' કાર્યક્રમમાં

રવિવાર તારીખ ૧ સપ્ટેમ્બરના રોજ અમદાવાદના ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ ખાતે સદા સર્વદા કવિતાનાં પાંચ વર્ષની ભવ્ય ઉજવણી રૂપે કવિ સંમેલનનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. જેમાં ગુજરાતી ભાષાના જાણીતા ૧૧ કવિઓએ પોતાની ઉત્તમ રચનાઓ રજૂ કરી હતી. શ્રોતાઓએ પુષ્કળ પ્રમાણમાં હાજરી આપી દરેક કવિઓની કવિતાને દાદ આપી વધાવી હતી.

સદા સર્વદા કવિતાનો આ કાર્યક્રમ છેલ્લા પાંચ વર્ષથી દર મહિનાના પહેલા રવિવારે યોજાય છે, જેમાં ગુજરાતી ભાષાના જાણીતા કવિઓ પોતાની રચનાઓ રજૂ કરે છે અને નગરજનો તેમની કવિતાનો આનંદ લે છે. આ તેનો ૬૦મો કાર્યક્રમ હતો. શ્રોતાઓએ કવિઓને મન ભરીને દાદ આપી હતી. કવિઓ પણ બરોબર ખીલ્યા હતા.

રશીદ મીર

કવિઓએ કરેલી રજૂઆત...
ધનને માટે એક વંશજ કાફી છે
ભાષા માટે લાખ વારસ જોઈએ
— રઈશ મનીઆર

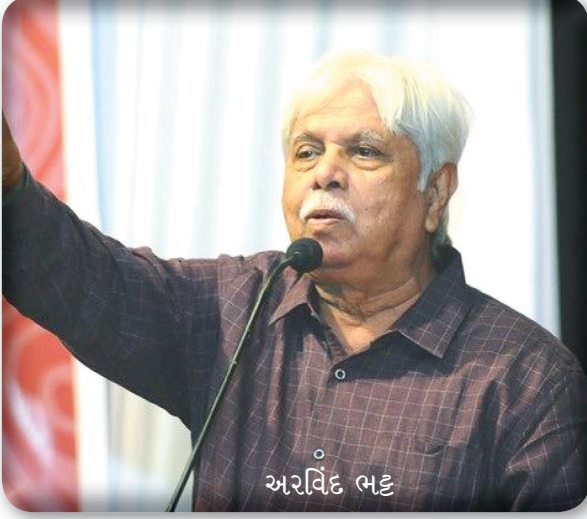
તમને મિચ્છામી દુક્કડમ્ કહી,
મેં માફી માંગી તો સહી,
પણ મુખ્ય વાત તો બાકી રહી,
કે માફી તમે આપી કે નહીં?
— મુકુલ ચોકસી

દર્શન છોડી પ્રદક્ષિણામાં રસ કેવો 'મિસ્કીન' પડ્યો છે,
ભીતર પ્રવેશવાને બદલે ચક્કર ચક્કર ફર્યા કરે છે.
— રાજેશ વ્યાસ 'મિસ્કીન'

દીકરીમાં મેં નદી ભાળી હતી,
એટલે તો ઘર તરફ વાળી હતી.
કેમ કરવું દીકરીને આવજો?
દોસ્ત! મુઠ્ઠી એટલે વાળી હતી.
— દર્શક આચાર્ય

અરવિંદ ભટ્ટ

જ્યાં ત્યાં કદીય હાથ ના લંબાવ, ઓ હૃદય!
મૈત્રીનું મૂલ્ય કૃષ્ણના દ્વારે જ થાય છે.

— મુસાફિર પાલનપુરી

હું મંદિરમાં આવ્યો અને દ્વાર બોલ્યું,
પગરખાં નહીં બસ અભરખા ઉતારો.

— ગૌરાંગ ઠાકર

સાવ અમારી જાત અલગ છે,
કરવી છે તે વાત અલગ છે;
સૂતેલાંનાં સ્વપ્ન અલગ ને
જાગે તેની રાત અલગ છે!

— રાજેન્દ્ર શુક્લ

ગૌરાંગ ઠાકર

નડ્યાં'તા કંટકો જ્યાં ખૂબ એડીને
ફરી પાછી મેં પકડી એ જ કેડીને

— હરીશ ઘોબી

એ જે અફવા હતી કથા છે હવે,
આવ, જોવા સમી દશા છે હવે.

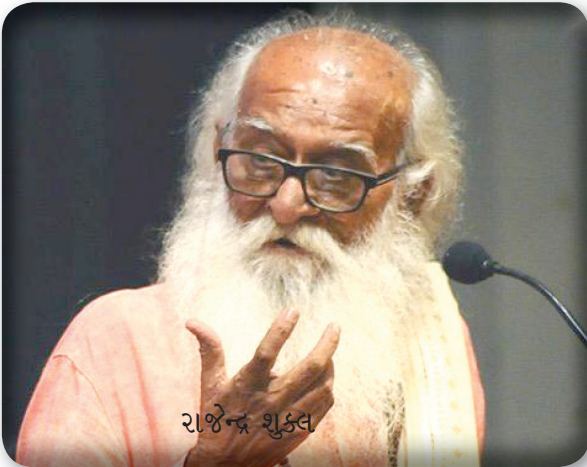
— રશીદ મીર

કઈ તરકીબથી પથ્થરની કેદ તોડી છે ?
કૂંપળની પાસે શું કુમળી કોઈ હથોડી છે ?

— ઉદયન ઠક્કર

એક પીછું મોરનું શોધતા શોધતા,
છેક પહોંચી જવાયું છે ગોકુળમાં.

— અરવિંદ ભટ્ટ

રાજેન્દ્ર શુક્લ

દર્શક આચાર્ય

વિદ્યાગુરુ રતિલાલ બોરીસાગરના ૮૨-મા જન્મદિનપ્રસંગે 'શબ્દજ્યોતિ' કાર્યક્રમ યોજાયો

ઓમ કોમ્યુનિકેશન દ્વારા વિદ્યાગુરુ રતિલાલ બોરીસાગરસાહેબના પૂર્વ વિદ્યાર્થીઓના સહયોગથી, તારીખ ૩૧ ઓગસ્ટ શનિવારના રોજ, મીલ ઓનર્સ બિલ્ડીંગ ઓડિટોરિયમ (આત્મા હોલ) અમદાવાદ ખાતે, હાસ્યકાર, નિબંધકાર, વિવેચક, સંપાદક રતિલાલ બોરીસાગરના ૮૨મા જન્મદિનપ્રસંગે સાહિત્યસંહર 'શબ્દજ્યોતિ' કાર્યક્રમનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. આ પ્રસંગે રતિલાલ બોરીસાગરે પોતાના જીવન-કવન વિશે વક્તવ્ય આપ્યું હતું. આ કાર્યક્રમને માણવા સાહિત્યકારો, સાહિત્યપ્રેમીઓ અને બોરીસાગર સાહેબના પૂર્વ વિદ્યાર્થીઓ ઉપસ્થિત રહ્યાં હતાં. સમગ્ર કાર્યક્રમનું સંચાલન કવિશ્રી મનીષ પાટક 'શ્વેત'એ કર્યું હતું.

જન્મદિવસ શુભ હો... શુભદાયી...

- ૧ ઓક્ટોબર: જાસ્મીન શાહ (ટ્રાન્સમીડિયા, મુંબઈ)
 ૧ ઓક્ટોબર: શિવદાન ચારણ (લેખક, બાકરોલ)
 ૧ ઓક્ટોબર: નવનીત ઉપાધ્યાય (લેખક, વડોદરા)
 ૪ ઓક્ટોબર: અક્ષય પટેલ (અભિનેતા, નૃત્યકાર, અમદાવાદ)
 ૪ ઓક્ટોબર: શૈલેન્દ્ર સિંઘ (પાર્શ્વગાયક, મુંબઈ)
 ૪ ઓક્ટોબર: અમીપ પ્રજાપતિ (ગાયક, અમદાવાદ)
 ૪ ઓક્ટોબર: સુમિત્રા કુલકર્ણી (લેખિકા, અમદાવાદ)
 ૫ ઓક્ટોબર: કપિલદેવ શુક્લ (નાટ્યકાર, સુરત)
 ૫ ઓક્ટોબર: ઐશ્વર્યા મજમુદાર (પાર્શ્વગાયિકા, અમદાવાદ)
 ૬ ઓક્ટોબર: ઈશ્વરલાલ પરમાર (લેખક, જામનગર)
 ૬ ઓક્ટોબર: રાહુલ સિદ્ધાર્થ (કવિ, સુરત)
 ૭ ઓક્ટોબર: મનન પારેખ (વાદકકલાકાર-કિબોર્ડ, ભાવનગર)
 ૭ ઓક્ટોબર: ઉષા ખન્ના (સંગીત નિર્દેશિકા, મુંબઈ)
 ૭ ઓક્ટોબર: વિજય આશર (ગઝલકાર, જામનગર)
 ૭ ઓક્ટોબર: ઊર્મિલા ઠાકર (લેખિકા, અમદાવાદ)
 ૭ ઓક્ટોબર: કિરણકુમાર ચૌહાણ (કવિ, સુરત)
 ૮ ઓક્ટોબર: રજત ધોળકિયા (સંગીતકાર, મુંબઈ)
 ૮ ઓક્ટોબર: પ્રસાદ બ્રહ્મભટ્ટ (લેખક, અમદાવાદ)
 ૯ ઓક્ટોબર: પલ્લવી મહેતા (નાટ્યકલાકાર, અમદાવાદ)
 ૧૦ ઓક્ટોબર: જગદીપ મહેતા (વાદકકલાકાર, અમદાવાદ)
 ૧૦ ઓક્ટોબર: મનીષ કંસારા (વાદકકલાકાર-ઓક્ટાપેડ, અમદાવાદ)

- ૧૦ ઓક્ટોબર: કરુણાશંકર જોશી (કવિ, અમદાવાદ)
 ૧૦ ઓક્ટોબર: ઉત્પલ ભાયાણી (લેખક, વિવેચક, મુંબઈ)
 ૧૦ ઓક્ટોબર: સતીશ વ્યાસ (લેખક, અમદાવાદ)
 ૧૧ ઓક્ટોબર: અભય શાહ (નિર્દેશક, કલાકાર, અમદાવાદ)
 ૧૧ ઓક્ટોબર: કીર્તિદા ઠાકોર (નાટ્ય-ટીવી કલાકાર, અમદાવાદ)
 ૧૧ ઓક્ટોબર: નવીનચંદ્ર આચાર્ય (લેખક, આણંદ)
 ૧૧ ઓક્ટોબર: કેયૂર સોની (વાદકકલાકાર-ફલુટ, અમદાવાદ)
 ૧૨ ઓક્ટોબર: દેવકી (આર.જે. રેડ એફ.એમ, અમદાવાદ)
 ૧૨ ઓક્ટોબર: જગદીશ ત્રિવેદી (હાસ્યકાર-લેખક, સુરેન્દ્રનગર)
 ૧૩ ઓક્ટોબર: દિલીપ ગઢવી (નાટ્યકલાકાર, અમદાવાદ)
 ૧૩ ઓક્ટોબર: ગાર્ગી વોરા (ગાયિકા, રાજકોટ)
 ૧૩ ઓક્ટોબર: હોમી વાડિયા (નાટ્યકલાકાર, અમદાવાદ)
 ૧૩ ઓક્ટોબર: દેવાંશી શાહ (ગાયિકા, અમદાવાદ)
 ૧૪ ઓક્ટોબર: સંજય છેલ (ફિલ્મ ડાયરેક્ટર, રાઈટર, મુંબઈ)
 ૧૪ ઓક્ટોબર: ઝંખના દેસાઈ (નાટ્ય-ટીવી કલાકાર, મુંબઈ)
 ૧૪ ઓક્ટોબર: પલ્લવી પ્રધાન (નાટ્યકલાકાર, મુંબઈ)
 ૧૪ ઓક્ટોબર: કીર્તન શુક્લ (ગાયિકા, વડોદરા)
 ૧૪ ઓક્ટોબર: કનુ આચાર્ય (લેખક, બનાસકાંઠા)
 ૧૪ ઓક્ટોબર: ગોવિંદ દરજી (કવિ, અમદાવાદ)
 ૧૪ ઓક્ટોબર: હરીશ રઘુવંશી (ફિલ્મ પત્રકાર, સુરત)
 ૧૫ ઓક્ટોબર: અલ્તાફ રાજા (ગાયક, મુંબઈ)

સુખદાયી... ચિર આયુ પામો

- ૧૫ ઓક્ટોબર: લલિત સેન (સંગીતકાર, મુંબઈ)
- ૧૬ ઓક્ટોબર: રાગિણી (નાટ્ય-ટીવી કલાકાર, મુંબઈ)
- ૧૬ ઓક્ટોબર: ગુણવંત ઉપાધ્યાય (લેખક, અમદાવાદ)
- ૧૬ ઓક્ટોબર: સુવર્ણા ઠાકર (લેખિકા, અમદાવાદ)
- ૧૬ ઓક્ટોબર: રાજેશ વ્યાસ 'મિસ્કીન' (કવિ, અમદાવાદ)
- ૧૭ ઓક્ટોબર: સરિતા જોશી (નાટ્ય-ટીવી કલાકાર, મુંબઈ)
- ૧૮ ઓક્ટોબર: સોનલ રાવલ (ગાયિકા, અમદાવાદ)
- ૧૯ ઓક્ટોબર: નિરંજના વોરા (લેખિકા, અમદાવાદ)
- ૧૯ ઓક્ટોબર: હેમંત જોશી (વાદકકલાકાર- તબલાં, અમદાવાદ)
- ૨૦ ઓક્ટોબર: હર્ષદેવ જાની (લેખક, ગાંધીનગર)
- ૨૦ ઓક્ટોબર: આતિશ પાલનપુરી (ગઝલકાર, અમદાવાદ)
- ૨૦ ઓક્ટોબર: ડૉ. શેફાલી શાહ (ગાયિકા, અમદાવાદ)
- ૨૧ ઓક્ટોબર: અનિલા દલાલ (લેખક, અમદાવાદ)
- ૨૨ ઓક્ટોબર: ભુપેન્દ્ર ત્રિવેદી (લેખક, રાજકોટ)
- ૨૩ ઓક્ટોબર: પલક જોશી (ગાયિકા, અમદાવાદ)
- ૨૩ ઓક્ટોબર: આશિતા પ્રજાપતિ (ગાયિકા, અમદાવાદ)
- ૨૪ ઓક્ટોબર: દિપક બાવસ્કર (ટેલિવિઝન દિગ્દર્શક, મુંબઈ)
- ૨૪ ઓક્ટોબર: શૈલેશ ટેવાણી (કવિ, રાજકોટ)
- ૨૫ ઓક્ટોબર: જયેન્દ્ર મહેતા (નાટ્ય-ટીવી કલાકાર, મુંબઈ)
- ૨૫ ઓક્ટોબર: શાંતિભાઈ આચાર્ય (લેખક, જામનગર)
- ૨૫ ઓક્ટોબર: મહેશ શાહ (લેખક, વડોદરા)
- ૨૫ ઓક્ટોબર: નિકિતા શાહ (ગાયિકા, અમદાવાદ)
- ૨૫ ઓક્ટોબર: આલાપ દેસાઈ (ગાયક, મુંબઈ)
- ૨૬ ઓક્ટોબર: ધર્મેન્દ્ર ગોહિલ (નાટ્યકલાકાર, મુંબઈ)
- ૨૬ ઓક્ટોબર: રમેશ આચાર્ય (કવિ, સુરેન્દ્રનગર)
- ૨૬ ઓક્ટોબર: અબ્દુલઅઝીઝ કાદરી (કવિ, વડોદરા)
- ૨૮ ઓક્ટોબર: હરીશ નાયક (લેખક, અમદાવાદ)
- ૨૮ ઓક્ટોબર: ઉદયન ઠક્કર (કવિ, મુંબઈ)
- ૨૮ ઓક્ટોબર: નંદિતા અધ્વર્યુ (લેખિકા, અમદાવાદ)
- ૨૮ ઓક્ટોબર: કિશોર અંધારિયા (લેખક, ભાવનગર)
- ૨૮ ઓક્ટોબર: ધ્વનિલ પારેખ (કવિ, સુરત)
- ૨૮ ઓક્ટોબર: હેમા દેસાઈ (ગાયિકા, મુંબઈ)
- ૨૯ ઓક્ટોબર: હેરી ઉપાધ્યાય (પ્રકાશ આયોજક, અમદાવાદ)
- ૨૯ ઓક્ટોબર: અરવિંદ જોશી (નાટ્યકલાકાર, મુંબઈ)
- ૩૦ ઓક્ટોબર: ફૂલચંદ ગુપ્તા (કવિ, હિંમતનગર)
- ૩૧ ઓક્ટોબર: રમણલાલ મહેતા (લેખક, વડોદરા)
- ૩૧ ઓક્ટોબર: બળવંતરાય આસમાની (લેખક, સુરત)
- ૩૧ ઓક્ટોબર: સુધીર ખાંડેકર (સંગીતકાર, અમદાવાદ)
- ૩૧ ઓક્ટોબર: દિવ્યાંગ અંજારિયા (ગાયક, અમદાવાદ)

Diamonds Certified by:
INTERNATIONAL
GEMOLOGICAL
INSTITUTE

પાર્મા
જ્વેલ્સ

Exclusive Diamond Jewellery

Only VVS-EF
Best Quality Diamonds

“પાર્મા હાઉસ” નેહરુ નગર સર્કલ પાસે, અમદાવાદ-૧૫.
ફોન : ૦૭૯ - ૨૬૭૫૦૫૦૮, ૭૫૭૫૮ ૫૦૫૦૮